

Názory prarodičů na výchovu dětí předškolního věku

Kristýna Sadílková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna Sadílková**
Osobní číslo: **H18628**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Názory prarodičů na výchovu dětí předškolního věku**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se výchovy dětí předškolního věku.
Vymezení teoretických východisek zaměřených na výchovu dětí předškolního věku rodiči a prarodiči.
Příprava metodiky empirické části, stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek.
Realizace kvantitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím dotazníku pro prarodiče dětí předškolního věku.
Zpracování, vyhodnocení a interpretace získaných dat.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a formulace závěrů výzkumu.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Biegel, D. E. (2005). Grandparents Raising Their Grandchildren: A Review of the Literature and Suggestions for Practice. *The Gerontologist*, 45(2), 262-269.
- Hasmanová Marhánková, J., & Štípková, M. (2018). *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Jedlička, R. (2017). *Psychický vývoj dítěte a výchova: Jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada.
- Majerčíková, J. (2012). *Rodina s předškolákem: Výskum rodín s deťmi predškolského veku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Montessori, M. (2018). *Absorbující mysl: Výchova a vývoj dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál.
- Průcha, J. (2016). *Předškolní dítě a svět vzdělávání: Přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Barbora Tallová, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **7. října 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně
3.3.2021

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyděláčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalaářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Plicí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybnějiho projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Nesl-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na zjištění názorů starší generace na výchovu dětí předškolního věku. Cílem je zhodnotit, jaký názor mají prarodiče na výchovu dětí jejich rodiči. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V úvodní části se zabývám vymezením teoretických východisek týkajících se rodiny, funkcí rodiny a jejími charakteristickými znaky. Zajímá mne vztah rodičovství a prarodičovství. Další kapitole směřuji k výchově a vývoji dítěte v konkrétním prostředí rodiny. V poslední kapitole popisuji jednotlivé výchovné styly.

Praktická část je rozdělena na tři části. V první se věnuji metodologii samotného výzkumu na základě dotazníkového šetření. Ve druhé vyhodnocuji pomocí grafů získaná data z dotazníku. V poslední části uvádím závěrečné shrnutí mých výsledků.

Klíčová slova: rodina, rodičovství, prarodičovství

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on finding out the opinions of the older generation on the education of preschool children. The aim is to evaluate the opinion of grandparents on the upbringing of children by their parents. The work is divided into theoretical and practical part. In the introductory part I deal with the definition of theoretical background concerning the family, family functions and its characteristics. I'm interested in the relationship between parenting and grandparenting. The next chapter is directed to the education and development of the child in a specific family environment. In the last chapter I describe the individual education and development of the child in a specific family environment.

The practical part is divided into three parts. In the first I deal with methodology of the research itself on the basis of a questionnaire survey. In the second, I evaluate the data obtained from the questionnaire using graphs. In the last part I present a final summary of my results.

Keywords: family, parenthood, grandparents

Děkuji paní Mgr. Barboře Tallové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji své rodině a kolegům za podporu při psaní této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA.....	11
1.1 FUNKCE RODINY	11
1.2 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY RODINY	15
1.3 RODIČOVSTVÍ.....	16
1.4 PRARODIČOVSTÍ	18
2 VÝCHOVA A VÝVOJ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	21
2.1 VÝVOJ DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	22
2.2 VÝVOJ DÍTĚTE V KONKRÉTNÍM PROSTŘEDÍ.....	24
3 VÝCHOVNÉ STYLY	26
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
4 NÁZORY PRARODIČŮ NA VÝCHOVU DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	30
4.1 CÍL VÝZKUMU	30
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	30
4.4 VÝZKUMNÉ METODY	31
4.5 PŘEDVÝZKUM	31
5 ZPRACOVÁNÍ A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT.....	32
6 ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	49
SEZNAM TABULEK.....	51
SEZNAM GRAFŮ	52
SEZNAM PŘÍLOH.....	53

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem si zvolila především z toho důvodu, že jsem se během praxe v mateřské škole setkala s různými názory na výchovu dětí v současné době. Tyto často protichůdné názory pramení především z generačních rozdílů. Když se zeptáme našich prarodičů, jakým způsobem vychovávali své děti, jen zřídka se setkáme se stejným názorem, který na výchovu dětí předškolního věku mezi rodiči převládá dnes. Myslím si, že společnost prošla za poslední desítky let vývojem a značnými změnami, které se podepsaly i na samotné výchově dětí předškolního věku. Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaký názor na dnešní výchovu rodičů dětí předškolního věku mají jejich prarodiče.

V teoretické části bakalářské práce se zabývám definicí rodiny, která je základní jednotkou pro každého jedince. Domnívám se že, rodina dítěti poskytuje velkou škálu potřeb, které se snaží během jeho vývoje a života uspokojovat. Rodiče usilují o začlenění svého potomka do sociálního prostředí a formují jeho osobnost. Rodina jako celek má určité funkce, které zajišťují každému jedinci jeho správný vývoj. Charakteristické znaky každé rodiny jsou velmi rozdílné. Jedinec se tak rodí do rodiny, která má odlišné rysy. S vývojem společnosti se mění i hodnoty lidí a ty jsou velmi úzce spjaty s výchovou dětí. Proto je příchod každého potomka pro rodiče velká změna. Na tuto etapu života se člověk nedokáže úplně připravit. Lze si o tomto životním kroku načíst mnoho publikací, ale až příchod samotného dítěte a jeho konkrétní potřeby, rodiče nasměrují na určitou cestu. Každé dítě má jiné potřeby, možnosti, chová se a vyvíjí se jinak, tudíž není vhodné se striktně držet určitého výchovného stylu. V době, kdy současní prarodiče vychovávali své potomky, nebylo tolik možností, jak nahlížet na různé způsoby chování dětí. Děti našich prarodičů musely striktně dodržovat daná pravidla, i když dle dnešních výzkumů by nebyla v souladu se správným psychickým vývojem dítěte. I přesto mají prarodiče ve výchově dětí své nezastupitelné místo.

Do praktické části své bakalářské práce jsem si zvolila kvantitativně orientovaný výzkum, který budu provádět pomocí dotazníkového šetření. Jako výzkumný vzorek použiji odpovědi prarodičů dětí předškolního věku, které oslovím pomocí učitelek mateřských škol na okrese Hodonín. Dotazník obsahuje otázky týkající se pohledu prarodičů na současnou výchovu dětí jejich rodiči. Také se chci zaměřit na to, jak prarodiče vstupují do života těchto dětí a jaký na ně mají vliv.

V závěru své bakalářské práce zhodnotím a popíšu výsledky dotazníkového šetření, které se mi podařilo získat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

„Rodina je pro každého jedince nenahraditelná předloha emocí, hodnot, zvyků, přesvědčení, tradic, je to jakýsi návod na způsob života“ (Laca, 2013, s. 11). Jako nejstarší institucí můžeme nazvat rodinu, která plní socializační, ekonomické, reprodukční a další důležité funkce. Vytváří emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Samotného jedince se díky tomu snaží zahrnout do sociální soustavy (Průcha et al., 2013). Jedná se tedy o společenství rodičů a jejich dětí. Můžeme sem zařadit společenství lidí, kteří jsou si společně blízcí a jsou propojeni vazbami a vztahy (Laca, 2013).

Rodinu můžeme popisovat jako prvotní prostředí lidské zkušenosti od kolébky až po hrob (Sobotková, 2007). „V současnosti je v našem civilizačním okruhu možné rodinu označit za instituci skořápkovou, rizikovou, nestabilní a křehkou“ (Matoušek & Pazlarová, 2010, s. 12). Pojem rodiny není tedy jednoznačně definovaný. Většina definic má základ v příbuzenských vztazích, které vzniknou sňatkem nebo narozením dítěte. V současnosti můžeme o rodině spíše hovořit jako o vzájemném soužití lidí, kde je podstatou věci citová vazba mezi jednotlivými členy (Matoušek & Pazlarová, 2010). „Rodina je ustáleným prvkem sociálního systému, ať už vypadá jakkoliv“ (Možný, 2008, s. 15).

Tento pojem dostává velmi široký a nejasný význam. Dnes v zemích, které patří do naší civilizace, totiž existuje velké množství forem rodinného soužití, a to různé myslitelné kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými a dětmi či mezi samotnými dětmi (Matoušek & Pazlarová, 2010).

V posledních letech se modely rodiny významně změnily. Je zde různá rozmanitost rodinných typů. Rodina je tedy sociální skupina nebo společenství, které žije ve vlastním domově, kde jsou uspokojeny potřeby základní jistoty. Rodina a škola plní společně dohromady velmi významné výchovné funkce (Průcha et al., 2013).

1.1 Funkce rodiny

Dle Krause (2008, s. 81) je společnost plná nároků a požadavků na rodinu. Časem se ale tyto nároky a požadavky mění. Rodina tedy může v tomto směru vystupovat jako jediný opěrný bod společnosti a patří neustále mezi nenahraditelnou institucí pro správný vývoj dítěte. Přesto nacházíme i takové rodiny, které svoji funkci plní nedostatečně. Rodina by tedy měla splňovat několik funkcí, které jsou (Kraus, 2008):

- a) Biologickoreprodukční funkce rodiny – jak napovídá samotný název této funkce, je pro rodinu důležité, aby zachovala stabilní reprodukční základnu. Rodí se tedy tolik dětí, aby tuto perspektivu naplnily. Význam této funkce se nijak nezměnil, ale v dnešní době může být často chápáno, že plození potomstva může být pro rodiče překážkou, třeba v jejich kariérním růstu. Naopak v rodinách s nižšími příjmy může být tato funkce brána jako přepych společnosti. Proto v posledních letech došlo k úbytku narozených dětí. Stále více osob má pouze jedináčka. Některé páry dokonce o dítěti často ani neuvažují a tím ženy mateřství odkládají. Setkáváme se tedy i s matkami, které přivádějí děti na svět až v pozdějším věku.
- b) Sociálně – ekonomická funkce rodiny – zde je rodina chápána jako rozvoj ekonomické společnosti. Členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání. Rodina se také stává významným článkem spotřebitele, na němž je závislý ekonomický trh. Někteří členové se rozhodnou založit rodinnou firmu a jsou ekonomicky aktivní jen v této skupině. Důsledkem mohou být také hmotný nedostatek v rodině, způsobený nezaměstnaností nebo zvyšováním životních nákladů.
- c) Ochranná funkce rodiny – tuto funkci můžeme pojmenovat také jako zaopatřovací nebo pečovatelskou. Sem spadá uspokojování základních biologických, hygienických a zdravotnických potřeb jedince. V dřívějších dobách tuto funkci přebíral stát. Dnes se vracíme k zaopatření svých potřeb v rodině. Můžeme se tedy setkat např. s propouštěním pacientů do domácího ošetření, nebo také to, že preventivní prohlídky dětí u lékaře již nezajišťuje škola.
- d) Socializačně – výchovná funkce – v této oblasti učí rodina jedince od útlého věku přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování v běžné společnosti. Zůstáváme tedy u přípravy dětí na vstup do praktického života. Lze nyní také zaznamenat opačný vliv, tj. působení mladší generace na starší, kdy se mladší stává učitelem pro starší generaci například při používání moderních technologií a komunikačních prostředků. Prodlužuje se tak doba, kdy vedle sebe dokáží žít i tři generace rodin. Někdy se stává, že rodiče přesouvají svoji zodpovědnost na prarodiče. Často se tedy i ve školách setkáme s neshodami mezi rodiči a učiteli, protože rodiče očekávají od školy nápravu chyb, kterých se dopustili ve výchově svých potomků.

- e) Rekrece, relaxace, zábava – tyto tři pojmy také patří mezi funkce rodiny. Je důležité, jak a kolik času tráví rodina pohromadě. Aktivita by se měly tedy týkat všech členů domácnosti, ať už je rodina jakkoliv velká. Pro děti je tento společně strávený čas velmi významný.
- f) Emocionální funkce – nesmíme opomenout ani poslední funkci, kterou rodina plní. Tato funkce je velmi zásadní. Žádná jiná instituce totiž nedokáže zařídit a zaopatřit takové citové zázemí, které bude plné lásky, bezpečí a jistoty. V současnosti se také velmi často můžeme setkat s obtížemi tuto funkci rodiny naplnit.

Jak uvádí Matoušek a Pazlarová (2010, s. 14) původní soubor funkcí jednotlivých rodin se mění. Některé funkce rodiny postupně slábnou. Od konce 19. století začal tyto funkce přebírat vznikající sociální stát. V současnosti má rodina zejména tyto funkce:

- Podporovat socializaci – vychovávat děti
- Vztahovou podporu dospělých
- Ekonomickou podporu všech členů

Laca (2013, s. 23) uvádí, že rodina plní svou funkci posláním, protože její funkce, pozice a důležitý význam je postavený na hodnotě humanismu, tedy lásky, spravedlnosti, participace, solidarity, důstojnosti a etiky života.

Kraus (2008, s. 80) rozděluje rodiny dle jejich funkčnosti na:

- Funkční, kdy je rodina schopná plnit všechny potřebné funkce
- Dysfunkční, kdy rodina neplní některé své funkce dostatečně, ale život této rodiny není nijak ohrožen
- Afunkční, kdy rodina neplní své funkce, je narušen i socializační vývoj dítěte

Funkční rodina je taková, která může plnit své úlohy naplno a správně funguje ve všech směrech. Rodinu můžeme nazvat malou společenskou skupinou, která pomáhá dítěti ke správnému vývoji. Rodinu vždy spojuje nějaké společenské příbuzenství. O funkční rodině můžeme mluvit také jako o společenství, kde jsou velmi silné vazby. Tito lidé se často setkávají a udržují spolu velmi pravidelný kontakt. Díky kontaktu tak vznikají velmi pevné vzájemné příbuzenské vztahy (Strašíková, 2004).

Helus (2007, s. 149) uvádí, že funkce rodiny má zásadní význam pro správný vývoj dítěte a jeho úspěšnou socializaci. Některé funkce se vážou pouze k určitému věku, jiné mají delší

platnost. Všechny dohromady ale vytváří podobu rodiny, kterou můžeme označit jako funkční. Tyto důležité funkce můžeme rozdělit do deseti bodů, které rodina zastává:

- 1) Uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života
- 2) Uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte
- 3) Skýtá dítěti prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci a součinnost s druhými
- 4) Pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení
- 5) Výrazně určuje prvopočátek prožitku sebe samého
- 6) Skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady
- 7) V dítěti zakládá, upevňuje a rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého
- 8) Otevírá příležitosti vejít do mezigeneračních vztahů a tím proniknout a hlouběji pochopit lidi různého věku, založení a postavení
- 9) Díky rodičům, prarodičům, starším sourozencům, příbuzným a přátelům rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí a o společnosti světa
- 10) Místo, kde se dospělí a dítě mohou svěřovat, mohou očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc

Dysfunkční rodina je protikladem rodiny funkční. Často bývá rozvrácenou rodinou a pro pozitivní vývoj dítěte velmi nevhodnou. Ohrožuje také stabilitu dítěte a vědomí jistoty. Znakem této rodiny je rozpad manželství rodičů nebo odhalení jiné sexuální orientace rodičů. Ať se tato krize objeví v kterémkoliv roce dítěte, ovlivní to celý jeho život. Rozvrat rodiny je pro dítě velkým traumatem a znamená obrovskou ztrátu. V dítěti tato změna vyvolává pocit ohrožení a je zatěžováno velkým stresem. Po rozvodu rodičů přichází zpravidla nenávisť dítěte k jednomu z nich, stavění se proti druhému rodiči. Situace může mít za následek útek dítěte z domova, zhoršení jeho prospěchu ve škole nebo třeba velká nedůvěra okolnímu světu. U dětí může docházet také k agresivitě, většinou je zapříčiněna obranným mechanismem (Strašíková, 2004).

Mezi dělení rodiny na funkční a dysfunkční můžeme zařadit ještě rodiny s přechodnými, více či méně závažnými problémy. Tyto konflikty mohou být různého charakteru. Obvyklé problémy se v rodině většinou časem nějak vyřeší a díky nim se tak rodina pozitivně

upevňuje a rozvíjí. Dalším stupněm je rodina problémová, ve které dochází k narušení několika funkcí. Rodina se snaží hledat pomoc, ta je však většinou jen krátkodobá a neúčinná. Posledním příkladem je rodina afunkční, tato rodina neplní své poslání, pro dítě je nevhodná nebo jej vysloveně ohrožuje. V rodině se hromadí patologické jevy, někdy nezájem o dítě přerůstá v nenávisť. V takovém případě je nutné hledat pro tuto rodinu vhodné východisko ze situace a nápravu, která bývá ve většině případů řešena pomocí soudního rozhodnutí. Dítě tak bývá umístěno v dětském domově nebo v náhradní rodinné péči (Helus, 2007).

1.2 Charakteristické znaky rodiny

Rodina jako instituce prošla velkou proměnou, která zasáhla i sociální role rodičů. Stalo se tak, že muži ztratili ve vývoji rodiny své výsadní postavení. Tato práva a povinnosti si nově získala a osvojila žena. Ta se také snaží aktivně zapojovat do organizace rodinného života své děti, a proto vztah mezi rodiči a dětmi je více partnerský. To, že u otce poklesla autorita, neznamena, že by otec v rodině ztratil význam. Přítomnost obou rodičů, kteří se neustále doplňují, je pro dítě nenahraditelná a velmi důležitá. Oba rodiče jsou tak od začátku pro dítě představiteli partnerského soužití a vztahu, který dítě od narození vidí a vnímá a může se podle něho učit, jak takový vztah vypadá, a jak by měl fungovat (Kraus, 2008).

Helus (2007, s. 137) uvádí ve své publikaci pět znaků rodiny, kterou přibližují konkrétní rysy. Jde o rodinu:

- 1) Nukleární, neboli jádrová, je nejvíce rozšířený model. Tvoří ji úzký okruh lidí, kteří sdílí intimní soužití. Jádrem je partnerská dvojice a jejich děti a partneři nemusí být spojeni manželským svazkem.
- 2) Manželská – v ní jsou manželé otcem a matkou svých dětí, případně pečují o děti osvojené nebo děti z předchozích manželství.
- 3) Dvougenerační rodina je generace rodičů (otce a matky) a generace dětí.
- 4) Intimně vztahová rodina funguje jako soukromý prostor, který se vyčleňuje z tradiční velké rodiny. Je charakteristická manželským svazkem mladých lidí, jemuž předcházelo dojednání sňatku rodiči s cílem získání majetku apod.
- 5) Privátní individualizace charakterizuje vymanění rodiny z tradičních historických pout zvyků a závazků, stejně tak majetkových a profesních předurčeností.

Rodina se někdy může dostat do odděleného soužití a uzavře se před vnější společností. Tato separace má za důsledek pokles sousedských vztahů, ale také vícegeneračního soužití. Rodiče s dětmi často bydlí sami ve svém domě a prarodiče jinde. V rozvedené rodině se také můžeme setkat s tím, že matka bydlí sama s dítětem. Čím je izolovanost rodiny větší, tím ztrácí pomyslnou stabilitu a stává se rodinou citlivější na různé vnitřní otřesy, které doba a okolí přináší. V současné době je spolužití také velmi ovlivněno moderními technologiemi, které mají často nahrazovat a navozovat pocit pomyslného klidu rodiny. Členové rodiny spolu více komunikují přes různé sociální sítě, média. Sdělují si své zážitky a pocity radosti, ale i strasti, nejčastěji přes mobilní telefony. Můžeme se setkat s tím, že tento moderní způsob komunikace dovede rodinu až do stádia, kdy spolu členové domácnosti a rodiny přestanou mluvit úplně a ztratí společnou řeč. Dalším ohrožujícím prvkem je dezintegrace rodin. V dnešní době můžeme pozorovat, že spolu rodiny netráví tolik potřebného společného času, nevyhledávají stmelující aktivity, často mají problém se sejít i na rodinný oběd nebo večeři. Navíc je také ve spoustě rodin patrné, že si manželé a ostatní členové domácnosti vytváří každý svůj společenský život, který je zpravidla vázaný na vlastní záliby a koníčky. Posledním znakem ohrožené rodiny, který stojí za zmínku, je také odlišnost rodiny dle socioekonomické úrovně. Některé domácnosti se pohybují v nižších příjmových pásech. Můžeme se setkat s tím, že lidé své rodiny nepřiměřeně zadlužují půjčkami, protože se snaží udržet si své ekonomické postavení. To však vede spíše k vyloučení ze společnosti nebo exekucím. Děti ze sociálně slabších rodin se mohou dostat s kamarády a spolužáky do konfliktu a mohou být středem šikany. Do velmi složitých situací se dostávají častěji mladé rodiny s dětmi (Kraus, 2008).

1.3 Rodičovství

„Dobré rodičovství má být milující, pečující, bezpečné, stálé, ochraňující a podpůrné“ (Pughe & Philpot, 2007 In: Matoušek & Patzlarová, 2010, s. 46).

Dobrým rodičem se člověk nenarodí, ale může se jím stát až v okamžiku narození vlastního dítěte. Rodič může získávat i odvahu. Je to mnohdy velmi náročná a obtížná cesta, kterou rodiče při výchově hledají, přesto se tímto každému otevírají nové možnosti a obzory. V nastalé situaci a životní roli se učí vzájemnému respektu a úctě. Správný vztah nese znaky toho, že se rozvíjí samotný rodič i dítě. Objevujeme rovnováhu v rodině, ale i životě (Tsabaryová, 2018).

Rodičovství přináší mnohým manželstvím velké životní naplnění. Někdy může ale pro rodinu s malým dítětem tato životní etapa znamenat také vysokou ekonomickou zátěž. Pro matku je tento nápor větší, protože ve většině případů je na mateřské dovolené s dítětem právě ona. Změní se její sociální kontakty a často to na nějakou dobu může ovlivnit i její profesionální uplatnění (Majerčíková, 2012).

Rodičovské pouto je významnější než partnerství. Biologické rodičovství nejde zrušit a je definitivní. Psychologické rodičovství bývá často spojené právě s biologickým. Základy rodičovského chování se objevují již u dětí v devíti letech. Tuto etapu života můžeme také specifikovat jako doplnění omezených možností malého dítěte, díky tomu tak vytváříme dobré podmínky pro samotné učení a vytváření vlastní osobnosti dítěte. Chování jedince, který se stal rodičem, má instinktivní a vrozenou bázi, přesto může být také ovlivněno kulturou prostředí. Chování v rodičovském módu je zvláštní například v řeči dospělého ke kojenci. Rodiče si tak svého chování nemusí ani vědomě všimnout (Matoušek & Patzlarová, 2010).

Rozlišení aspektů rodičovství popsala Schofieldová a Beeková (2008, s. 48) do několika bodů:

- Dosažitelnost rodiče – podpora základní důvěry dítěte
- Citlivé reakce rodiče – podpora schopnosti dítěte zpracovávat emoce a regulovat své chování
- Přijímání dítěte ze strany rodiče – sebedůvěra dítěte
- Kooperativní pečování rodiče – pocit kompetence u dítěte
- Začleňování dítěte do rodiny – pocit dítěte, že k někomu patří (Schofieldová a Beeková, 2008 In: Matoušek & Patzlarová, 2010, s. 48).

Rodičovství můžeme také chápat jako zlomový přechod ve svém životě. Ostatní životní přechody můžeme určitým způsobem ovlivnit a připravit se na ně podle určité periody. Narození dítěte ovšem do této periody nezapadá. Těhotenství sice připraví ženu fyziologicky nikoli však sociálně. Dítě je tak pro nové a začínající rodiče velký šok. Také společnost na rodiče vyvíjí jakýsi nátlak, aby svému dítěti zajistili výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělávání, alespoň v takové míře, aby dítě v pozdějším věku nebylo vylučováno na okraj společnosti (Možný, 2008).

„Rodiče poskytují svému dítěti v průběhu přirozených společných aktivit ničím nezastupitelný komplementární model chování dvou pohlavních pólů zastoupených v přírodě“ (Šulová, 2010, s. 136). Matky, ale i otcové, sehrávají důležitou emocionální i výchovnou roli ve vývoji dítěte. Pokud se budeme snažit v prvních letech života dítěte nahradit rodiče jakýmkoliv jiným způsobem a stylem, komplikujeme tak dítěti do značné míry chápání signálů, které mu okolní svět vysílá (Šulová, 2010).

Důležité je, aby si každý z rodičů uvědomil svůj vztah k dětem a ujasnil si, co chce dítěti předat. Oba rodiče by si měli vždy na své děti udělat čas. Nezáleží ani tak na tom, kolik času s nimi rodiče tráví, ale jak intenzivně se jim věnují. Za správný způsob se může považovat zavedení určitých rutin, které povedou k upevnění vztahů v rodině, ať už se jedná o rodiče, prarodiče nebo ostatní příbuzné (Rogge, 2007).

1.4 Prarodičovství

Prarodičovství je v dnešní době příkladným obrazem aktivního stárnutí, pozornost je věnována genderové orientaci rodičovské role. Prarodičovství je proces ovlivněný genderovými představami o péči, na které se podílí ostatní rodinní příslušníci, nejen samotný prarodič a vnuče (Hasmanová & Štípková, 2018).

Mít v dnešní době babičku a dědečka, kteří nemusí chodit do práce a jsou ochotni pohlídat svá vnučata, je velké štěstí. Vzhledem k tomu, že se prodlužuje věk odchodu do důchodu, stává se tento jev vzácnějším než tatínkové na rodičovské dovolené. Pro samotné dítě je hlídání a péče prarodičů velkou výhodou, a to ať už si dítě prarodič bere k sobě domů, nebo s ním zůstává v prostředí domova, které je pro dítě dobře známé. I v tomto ohledu je důležité nastavit si jasná pravidla, která budou obě strany dodržovat (Marksová – Tominová, 2009).

Myslím si že, babičky a dědečkové jsou v každé rodině velmi důležití. Snaží se tu být pro nás za každé situace. Za svůj život nasbírali různé životní zkušenosti, které nám mohou předat. Prarodiče mají spoustu volného času, který velmi rádi tráví se svou rodinou. Významné chvíle v životě jejich vnučat jsou pro ně stejně důležité, jako pro jejich vlastní rodiče.

Prarodiče mohou k rodinám svých dětí a vnučat zaujmout mnohé pozice. Jejich přítomnost v rodině je žádoucí a často jsou respektováni, přestože poskytují i jiné modely chování. Někdy nám samotní prarodiče slouží také jako náhradní vzor, pokud je rodina dítěte neúplná

nebo dysfunkční. Na druhou stranu zase dítě dává svým prarodičům pocit sounáležitosti a smysluplnosti života. Jejich životní tempo je sice odlišné, ale v postojích k ostatním jsou tolerantnější a méně vázaní na konkrétní aktuální situace. Vnášejí tak do života dítěte tvořivost a uvolněnost. Velký a velmi značný je i význam prarodičů pro kvalitu vývoje řeči dítěte. Můžeme tedy říci, že vnoučata a prarodiče si většinou velmi dobře rozumí a poskytují si vzájemné naplňování důležitých životních potřeb dané etapy života (Šulová, 2010).

Najdeme i takové prarodiče, kteří si svou roli velmi užívají a jsou nadšeni. Díky této motivaci dokáží pracovat na sto procent, jsou aktivnější, šťastnější. Ne všichni takové postavení v rodině zvládnou a najdou se i tací, kteří z této nové role mají obavy a necítí se v ní dobře. Mohou se také bát rozpadu vztahu svých dětí a mají tak strach, že přijdou o možnost se se svými vnoučaty vídat (Parsons, 2015).

Role prarodičů se vyvíjí jako celá společnost. Na prarodiče jsou v současné době kladeny vysoké nároky. Většina z nich ještě pracuje a snaží se žít aktivním životem. V mnoha rodinách se můžeme setkat s tím, že prarodiče pomáhají s výchovou svých vnoučat, a ještě přitom sami pečují o své staré či nemocné rodiče. Toto může vést k únavě a vyčerpání, které mohou mít velký dopad na jejich zdraví, soukromí, případně i pracovní život. Role prarodičů se mění tak jako život rodin. Prarodiče ovlivňují často život v rodinách svých dětí, mají v rodině a ve výchově dětí své nezastupitelné místo (Hasmanová & Štípková, 2018).

Hlídaní vnoučat by měla být činnost zábavná a poučná jak pro prarodiče, tak pro samotné děti. S vnoučaty lze provádět mnoho společných aktivit od kreslení až po práci na zahradě. Prarodiče mají na svá vnoučata zpravidla více času než rodiče, nebo se snaží si svůj čas pro děti vyčlenit. Mohou tak díky společně stráveným chvílím předávat svým vnoučatům zkušenosti, znalosti, ale také dovednosti. Můžeme se však setkat s tím, že se výchovné styly mezi generacemi liší, málokdy jsou u rodičů a prarodičů stejné. Pozitivní je najít soulad mezi rodiči a prarodiči v přístupech k dětem (Laban, 2012).

Je důležité si tedy uvědomit, že pokud rodiny žijí společně i se staršími lidmi, je třeba využít této příležitosti a nevidět soužití pouze jako problém. Délka života se prodlužuje, senioři jsou aktivní, vyhledávají kontakty, cestují, baví se. Proto by měla společnost zůstat vyrovnaná a generace by měly žít spolu a v rámci možností si vzájemně pomáhat. Ve světě existují různé projekty, které nabízí seniorům právě tyto pro ně žádané aktivity. Lidé se pak cítí užiteční a v rámci výchovy tak mohou předat mnoho užitečného dalším generacím, především dětem (Henzler & Späth, 2013).

Můžeme se setkat i s vícegeneračními domácnostmi, které jsou tvořeny s účelem pomoci. Ne vždy v kladném slova smyslu, objevují se i takové rodiny, ve kterých závisí veškerá výchova dětí předškolního věku na prarodičích samotných, důvodem bývá obvykle neschopnost rodičů se o své dítě postarat. Vychovávat svá vnoučata není pro prarodiče leckdy lehké. Stává se, že nemají dostatek financí, aby zajistili kvalitu života vnoučatům po ekonomické stránce. Proto mohou prarodiče v tomto nelehkém období pociťovat větší míru stresu. Avšak život v těchto domácnostech je pro děti lepší alternativou než ústavní nebo náhradní péče. Důležitým aspektem je také to, jak samotné dítě na život s prarodičem reaguje. Tuto skutečnost může ovlivňovat několik dalších faktorů, mezi které patří věk prarodičů nebo kulturní prostředí rodiny. Mladší děti potřebují naplňovat touhu být milován, a tu většinou prarodiče vykonávají dobře. Samotná výchova vnoučat je pro prarodiče bezesporu velkou výzvou (Biegel, 2005).

Domnívám se že, výchova vnoučat prarodiči je velká výhoda. Děti, které vyrůstají s prarodiči, mají nižší pravděpodobnost vzniku psychických poruch a žijí klidnější život. Vnoučata se také mnohem méně dostávají do depresivních a úzkostných vztahů.

2 VÝCHOVA A VÝVOJ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Výchovu můžeme chápat jako dlouhodobou a cílevědomou přípravu člověka na etapy jeho života. Často je slovo výchova v odborných literaturách pojmenováno jako edukace dětí. Výchova probíhá jak v oblasti duševní, tak tělesné. Samotná výchova se spoustu let mění a každá doba má své charakteristické znaky (Průcha et al., 2013, s. 345).

Výchova je hlavní náplň všech rodin. Jedná se o důležitý aspekt, který by neměl být zanedbán. Je to také ale jedna z nejtěžších činností, kterou samotná rodina vykonává. (Cenková, 2011). Výsledky špatné výchovy mohou být sice nepatrné, ale mnohdy tomu tak není. Budoucí rodiče a lidé, kteří se rodiči už stali, si neuvědomují, že nevychovávali dítě jen oni, ale také dítě vychovává je (Novák, 2013).

Výchova by tedy měla směřovat k pochopení toho, že se člověku vyplatí, když se alespoň přechodně pokusí o kázeň, sebezapření, nebo pokud se mu podaří na čas odložit momentální osobní tužby a potřeby. Všechna tato omezení mohou ve svých důsledcích vést ke zralejšímu a plnohodnotnějšímu uspokojení (Jedlička, 2017).

Nejen dětské chování, ale i to, jak se sám jedinec chová, záleží na stupni vývoje, ve kterém se nachází. Vše je ovlivněno také osobním temperamentem, charakterem, individualitou člověka. Úkolem rodičů je tedy provést dítě všemi etapami jeho osobního vývoje. Důležité je také respektovat individualitu každého jedince a pokud možno nezasahovat do individuálního tempa vývoje. Podstatné a nejdůležitější je, aby rodiče přijali dítě takové, jaké je. Dítě by mělo vyrůstat v sociálním prostředí stabilní rodiny (Rogge, 2007).

Všichni bychom se měli chovat zodpovědně. Pokud se tak bude chovat rodič, dítě jeho chování bude kopírovat. Odměna a trest, které byly v dřívějších dobách velmi proslulé, v současnosti už tak velké zastání nemají. Mezi rodiči a dětmi by měl být utvořen vztah na jasných pravidlech a určitých hranicích. Rovnost mezi rodičem a dítětem je chápán tak, že dítě se bere ve smyslu lidské ceny a důstojnosti. Rodiče dohlíží na to, aby se jejich děti dokázaly rozhodnout samy za sebe. I za své chování si dítě nese důsledky (Dinkmeyer & McKay, 2008).

Výchovou se tedy rozumí předávání zkušeností svým potomkům. Výchova tvoří nepostradatelnou část života každého z nás, ale není všemocná. Měla by být všestranná, harmonická, celostní. Výchova má i své zásady, do kterých se řadí cílevědomost, přiměřenost, aktivnost a důslednost. Samotný proces je velmi náročný a žádá si určitou

zodpovědnost. Je důležité poskytnout každému jedinci individuální přístup a péči. Správná výchova tedy musí být jednotná a důsledná. (Strašíková, 2004).

Právě rodiče by měli své dítě doprovázet a vést správným způsobem. Vychovávat dítě znamená respektovat jeho dětskou osobnost, a to se všemi zvláštnostmi. Snahou správných rodičů je respektovat dítě jako člena rodiny a snažit se z něj vychovat silnou osobnost s kreativním myšlením, s optimistickým životním postojem, se silnou vůlí a odolností a dávat mu všechnu pozornost a lásku (Prekop & Schweizer, 2015).

U rodičů se můžeme shledat s různými představami o výchově. Každý z rodičů může mít své zásady, dle kterých by chtěl dítě vychovávat. Občas mohou panovat neshody ve výchově, protože každý z rodičů mohl být vychováván odlišným typem výchovy. Rodiče by se tak měli snažit najít kompromis, se kterým budou ztotožnění oba a nijak tím neuškodí samotnému dítěti. Tyto neshody můžeme pozorovat například u rodičů, kteří mají velmi vzdálené a různorodé kultury. Neshody ve výchově shledáváme i při kladení nároků na dítě. Každý z rodičů má opět jiné představy a očekávání (Morgensternová, 2005 In: Gillernová, Kebza, Rymeš et al., 2011).

Je proto žádoucí, aby se rodiče ve výchově a nárocích na dítě sjednotili. Dítěti by měli plně důvěřovat, a hlavně by jej měli bezpodmínečně milovat. Při samotné výchově je lepší, pokud nepřevládá dominance ani jednoho z rodičů. Je dobré se snažit o vzájemnou úctu a respekt a vyvarovat se manipulaci a poučování. Dítě by tak nemělo mít strach přijít za rodiči s jakoukoliv prosbou, potížemi nebo jen pro radu (Aldort, 2010).

2.1 Vývoj dítěte předškolního věku

V odborných publikacích je předškolní věk stanoven určitou věkovou hranicí, která se píše od 3 do 6 až 7 let. Koncem tohoto období je ukončen sociální vývoj, dítě nastupují do základní školy. Předškolní věk je také často obdobím dětské iniciativy, kdy dítě ukájí své potřeby něco vytvořit a něčeho dosáhnout. V sociálním vývoji je důležitá jak rodina, tak vztahy s ostatními a rozvoj vztahů s vrstevníky. Období je často označováno jako důležitá etapa přípravy na život ve společnosti (Vágnerová, 2005).

Vývoj dítěte je rozdělen do několika samostatných období. Z psychologického hlediska jsou někdy tyto změny tak výrazné, že se občas označují jako řada po sobě jdoucích znovuzrození. Jedna vývojová fáze končí a druhá začíná (Montessori, 2018).

Jak uvádí Majerčíková (2012, s. 7) ve své publikaci, být dítětem neznamena připravovat se už od raného dětství na úlohu dospělého člověka. Dítě žije právě tady a teď. Proto přítomnost dítěte radíme do důležité životní etapy. Díky dítěti považuje mnoho rodin život za plnohodnotný.

Předškolní období je charakteristické spoustou energie, zvědavosti a nadšení. Děti zaujme většina podnětů v jejich okolí a do všeho se s velkým zájmem pustí naplno. Zaznamenáváme velký rozvoj motorických schopností. Ať už dítě dělá cokoli, vždy se v činnosti promítne kreativita a fantazie. Registrujeme i velmi výrazný rozvoj slovní zásoby. Děti jsou přesvědčeny o pravdivosti svých výroků. Pokouší se také správně se vyjadřovat, řešit své problémy a plánovat si dopředu různé situace. Snaží se získat kontrolu nad svým chováním a dokáží již respektovat potřeby druhých (Allen, 2008).

Každý jedinec se snaží prosadit se ve větší skupině, pokud chce spolupracovat, musí přistoupit na určitá pravidla. Tyto dovednosti získává jak při hře samotné, tak v jakékoliv sdílené aktivitě, kdy je důležité se umět správně prosadit a umět se chovat (Vágnerová, 2005).

Předškolák dokáže projevat city, které se dále rozvíjejí a díky nimž může reagovat na okolí. Dokáže dát najevo strach, úzkost, žárlivost, zlost i obavy z neznámého. Může reagovat pláčem, útekem k blízké osobě nebo tím, že se schovává. Naopak také umí projevit radost, spokojenost, údiv a dokáže soucítit s druhými lidmi. V tomto věku jsou citové projevy dítěte krátkodobou záležitostí, snaží se přizpůsobit a podřídí určitým situacím. Často své citové projevy dokáže velmi dobře a rychle přeladit na jiné. Měli bychom však dbát na to, abychom to dobré v dítěti nezničili nebo nepokazili. Dítě si tedy samo stanovuje svoje cíle a snaží se je prosadit. Dítě se v předškolním věku také snaží učit hledat souvislosti, a proto v tomto období mají velké zastoupení pohádky. Díky nim si dítě trénuje paměť a dokáže dospělého rychle opravit, pokud mu pohádku vypráví trochu jinak. Pokud má dítě dostatek podnětů, s chutí bude rozšiřovat své zájmy (Strašíková, 2004).

Role dospělého člověka při budování morálního citění dítěte a při tvorbě etických principů je v tomto věku nezastupitelná. Důležitá je návaznost na každodenní aktivity dítěte, dospělý by měl trpělivě a pečlivě dětem vše vysvětlovat, korigovat a formovat jemné rozdíly mezi každodenními jevy (Šulová, 2010). „*Základním východiskem uvažování o vývoji osobnosti dítěte musí být, že jde o vývoj bytosti v jejím celistvém uspořádání*“ (Helus, 2009, s. 197).

V tomto věku má velký význam tvarování osobnosti dítěte samotného. Je to velmi důležitá část pro rozvoj dětí, pomáhá k vniknutí do širší společnosti a nabízí možnosti se v ní uplatnit. K tvarování dětí přispívají jak pozitivní, tak negativní zkušenosti. Rozvoj je velmi úzce spojen se způsobem aktuálního uvažování, ale i citovým prožíváním. Pro dítě v tomto věku je důležité tzv. tělové schéma. Dítě ví, jak vypadá, pozná sebe sama v zrcadle a orientuje se na svém vlastním těle. Vnější proměny jsou chápány jako změna identity. Dítě na sebe bere různé převleky a podle nich upravuje své chování. Když si například obuje boty své matky, promítne si její chování a snaží se chovat jako ona. Sebehodnocení dítěte je typický důraz na vývoj jedince, kdy se potvrzují jevy, že dítě ovládá nebo umí danou věc více a lépe než dřív. Děti v tomto věku se ale nedokáží hodnotit realisticky, často se přehvalují, přeceňují a nadhodnocují. Myslí si, že se jim všechno povede a jinak to nemůže být (Vágnerová, 2005).

2.2 Vývoj dítěte v konkrétním prostředí

Pokud budeme usilovat o psychicky zdatný a zdravý vývoj jedince, musí být uspokojeny všechny jeho základní potřeby i ty psychické. Tyto potřeby se řadí mezi životně důležité a je potřeba je uspokojit v dostatečné míře u každého dítěte. Děti by měly mít dostatečně podnětné prostředí, určitou stálost a smysl. Uspokojeny by měly jejich citové a sociální vztahy (Matějček, 2013).

Jak uvádí Procházka (2012, s. 88), sociální prostředí má na člověka a formování jeho osobnosti velký vliv. Sociální prostředí je mnohvrstevnatý pojem. Dítě je tedy ovlivňováno v různých úrovních sociálního prostředí. Do první skupiny mikroprostředí řadíme ty nejbližší, jako je rodina. Tato úroveň působí na jedince významně svou intenzitou a intimitou proměn. To, jaká bude kvalita tohoto prostředí, bude velmi výrazně ovlivňovat vývoj člověka v jeho životních etapách. Život dětí však není ovlivněn jen jedním prostředím. V makroprostředí nás ovlivňuje to, kam naše rodina spadá podle ekonomického, právního a kulturního ukazatele společnosti. Nesmíme si však makroprostředí spojovat jen z pohledu našeho soukromého života. Může se vyznačit jako prostor pro uplatnění individuálních potencialit, ale může sloužit také jako zátěžová zkouška i jakási životní příležitost. Důležitost vlivů na jedince z okolí jeho blízkých, jako jsou rodiče, sourozenci a blízcí přátelé popisuje exoprostředí jako další ze sociálních oblastí. Každá mladá generace tak skrze své rodiče prožívá danou dobu a utváří si svůj postoj k ní. Posledním prostředím je mezoprostředí, které se vyznačuje vztahy mezi jednotlivými mikroprostředími. Popisuje

nám přenosy hodnot mezi jednotlivými prostředími a také schopnost jedince přizpůsobit se jednotlivým prostředími. Obsahuje nároky, které se jedinec musí naučit zvládat v situaci, kdy se pohybuje a přechází mezi nimi. Schopnost přizpůsobit se je velmi složitý socializační proces (Procházka, 2012). S přizpůsobováním se dítě seznamuje často také v mateřské škole, kdy se dostává do prostředí, které není pouze jeho územím. Musí se naučit spolupracovat s dětmi, dělit se s nimi o prostor, společné hračky apod.

3 VÝCHOVNÉ STYLY

Najít ten správný styl ve výchově je v dnešní době dost složité. Každý člověk upřednostňuje jiné autority a uznává jiné hodnoty. Děti se tak často setkávají s různými typy stylů výchovy. Rodiče mohou mít jiné představy než jejich prarodiče s praxí. Jiná pravidla platí také ve školce, jeslích, zájmových kroužcích, aj. Děti tak velmi rychle zjišťují, co si kde mohou dovolit, a jaká pravidla platí pro dané okolí. O tom, že budou děti zkoušet, co všechno si mohou dovolit, není pochyb. Budují si tak přirozenou sebedůvěru a sebevědomí. Je důležité splňovat některé zásady, mezi které se řadí:

- Pro dítě je důležité, aby vědělo, na koho se v dané situaci může obrátit. Mezi všemi účastníky musí panovat pohoda, jinak budou vznikat konflikty
- Neshody ve výchově se nesmí využívat k tomu, aby shazovaly autoritu někoho jiného
- Pokud budeme v rodině uplatňovat různé výchovné styly, musíme dbát na to, aby platila nějaká základní pravidla pro všechny, a tato pravidla se budou dodržovat (Rogge, 2007)

Rodiče občas své touhy a nesplněné sny přenáší právě na dítě. A to bez ohledu na jeho vlohy, předpoklady a nadání. Snaží se, aby dítě bylo někým, kým chce, aby bylo. Proto je dobré se svých přání vzdát, nedělat si mylné naděje a oželet některá nesplnitelná přání. Nesmíme opomenout ani to, že mnohem snazší je výchova samotná, než pozdější převýchova jedince (Strašíková, 2004).

Výchovné styly můžeme chápat jako soubory určitých procesů ve výchově. Za důležité momenty považujeme způsob komunikace mezi dospělým a dětmi, emoční vztahy, požadavky a způsoby, jakým je rodiče kladou na své děti, ale také jak jejich plnění kontrolují (Čáp & Mareš, 2007).

V současnosti se stále více setkáváme s rodiči, kteří jsou ve výchově svého dítěte bezradní. Dítě potřebuje jasné hranice, ale má také své potřeby, chce poznávat nové. Často se snaží napodobovat právě dospělé v jakékoliv situaci, proto je potřeba dítěti vysvětlit, jaký způsob jednání je vhodný. Důležitá je pro dítě opora, kterou má v rodičích, aby se mohlo nerušeně vyvíjet. Dítě by mělo pochopit jednoznačné „ne“ a jednoznačné „ano“, tím se u něj buduje základ svědomí (Prekop & Schweizer, 2014).

Jak Laca (2013, s. 51) uvádí ve své publikaci, že rozlišujeme několik stylů výchovy:

- Demokratická, harmonická výchova - ta se vyznačuje prvky demokracie a pochopení. Dítě je akceptováno, vychováváno s láskou, má také určitý podíl na rozhodování. Má svobodu ve svém rozhodování, ale mohou se objevit i mírné tresty.
- Autoritářská výchova – při ní mají hlavní slovo při rozhodování rodiče, pro děti jsou pouze příkazy, které od rodičů dostávají. Rodiče jsou nároční a kontrolují. Nefunguje zde oboustranná komunikace.
- Liberální výchova – zde se uplatňuje benevolence rodičů, kteří na děti kladou málo požadavků a děti tak mají bezstarostný život. Chybí jim kontrola a sociální zodpovědnost.
- Zanedbávající výchova – ukazuje na nedbalost a nezájem rodičů o děti. Rodiče se starají o své vlastní aktivity, a ne o to, co dělají a jaké zájmy mají jejich vlastní děti.
- Nadměrně ochranná výchova – tomuto stylu můžeme přezdívat také jako „opičí láska“. Představuje nadměrnou starostlivost rodičů o děti. Přání dětí je často pro rodiče rozkazem, a dělají všechno zdánlivě pro dobro svého dítěte.
- Disharmonická výchova – reakce rodičů jsou řízené aktuální situací a jejich náladou. Pro děti neexistují žádná jednotná pravidla a podmínky. Stává se, že někdy je chování dětí tolerováno, jindy je trestáno.
- Merkantilní výchova – se vyznačuje neodůvodněným odměňováním dítěte. Rodiče si kupují přízeň a kázeň dětí dary a odměnami i za běžné povinnosti.

Gillernová, Kebza, Ryměš, et al. (2011, s. 124) ve své publikaci uvádí čtyři výchovné styly:

- Autoritářský styl – působení náročných, kontrolujících a zároveň odmítajících rodičů, kteří se snaží respektovat potřeby a přání dítěte.
- Autoritativně vzájemný styl – působení rodičů náročných a kontrolujících, ale zároveň laskavých, kteří akceptují přání i potřeby dítěte. Podporují diskuzi a pracují se společně vytvořenými pravidly.
- Zanedbávající styl – lhostejnost rodičů k dítěti, rodiče nekladou žádné nároky a neprojevují o dítě dostatečný zájem. Jsou citově chladní a dítě dokáží i odmítnout.

- Shovívavý styl – přijímání dítěte, emoční podpora a porozumění. Děti jsou předkládány jen malé či žádné požadavky a tím mají nepříliš jasně definované hranice.

Každý rodič má právo na to, zvolit si výchovný styl takový, který bude vyhovovat jemu samotnému, dětem, ale i okolí. V dřívějších dobách byla výchova dětí jiná. Obvykle má každá generace odlišný přístup k výchově a zařazuje do ní jiné prvky. V minulosti jsme se mohli setkat s fyzickými tresty, které nemusely být vždy přiměřené, ale nikdy nesměly překročit hranici fyzického týrání dítěte. Přesto by neměla být generace našich prarodičů opovrhována, ale měla by mít ve výchově dětí nezastupitelné místo. Musíme se tedy snažit o zmírnění propasti mezi jednotlivými generacemi, a to nejen ve výchově dětí a vnoučat (Henzler & Späth, 2013).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 NÁZORY PRARODIČŮ NA VÝCHOVU DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit názory prarodičů na výchovu dětí předškolního věku jejich rodiči.

Dílčí cíle mého výzkumu jsou:

- Zjistit názor prarodičů na výchovné styly rodičů dětí předškolního věku
- Zjistit, zda rodiče tráví s dětmi předškolního věku dostatek času
- Zjistit, jak tráví svůj čas prarodiče s dětmi předškolního věku
- Zjistit, zda se prarodiče podílí na výchově dětí předškolního věku

4.2 Výzkumné otázky

V mém výzkumu byla stanovena hlavní výzkumná otázka:

- Jaký názor mají prarodiče dětí předškolního věku na výchovu jejich rodiči?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaký názor mají prarodiče na výchovné styly rodičů dětí předškolního věku?
2. Tráví rodiče dostatek času s dětmi předškolního věku?
3. Jak tráví prarodiče svůj čas s dětmi předškolního věku?
4. Jak se zapojují prarodiče do výchovy dětí předškolního věku?

4.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek jsem vybrala náhodně. Oslovila jsem učitelky mateřských škol na okrese Hodonín a požádala je o pomoc a předání informací k vyplňování dotazníků. Děti, které navštěvují mateřskou školu, většinou mají prarodiče. Mateřské školy mají zapsáno průměrně 50 dětí. Dále jsem oslovila a požádala o pomoc známé ve svém okolí. Všechny respondenty jsem oslovila pomocí dotazníku vytvořeným na webové stránce.

4.4 Výzkumné metody

V teoretické části jsem se zabývala shromažďováním informací o vývoji dětí předškolního věku, o jejich výchově a také o rodině, ve které dítě vyrůstá. Samotná výchova dětí je velmi složitý proces. Trvá celý život jedince a na výchově se podílí velké množství aspektů. V praktické části chci zaměřit na to, jaký názor mají prarodiče na výchovu dětí předškolního věku jejich rodiči.

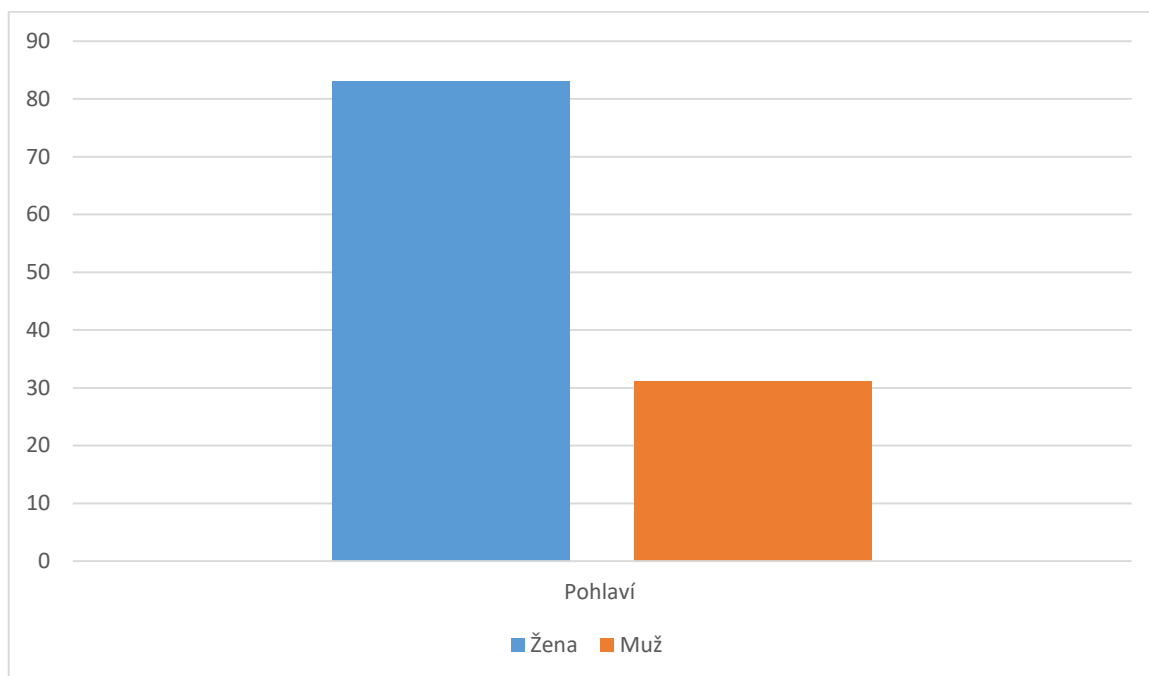
Ke své práci jsem si vybrala kvantitativní výzkum. Jedná se o metodu nejrychlejšího sběru dat s velkým počtem oslovených respondentů, proto je možné získat větší počet dat. Zvolila jsem dotazník, což je písemný způsob kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Je určen pro hromadné zjišťování údajů a je považován za ekonomicky výzkumný nástroj (Gavora, 2000). Rozhodla jsem se pro rozeslání dotazníku přes odkaz na webovou stránku a díky moderním technologiím jsem respondenty mohla oslovit v pohodlí jejich domovů. V takto zvolené variantě jsem mohla data zrovna zpracovat v elektronické podobě. Dotazník byl anonymní. Moderní technologie a sociální sítě udržují prarodiče, jejich děti a vnoučata v každodenním kontaktu.

4.5 Předvýzkum

Před zadáním dotazníku mateřským školám jsem udělala malé výzkumné šetření tzv. předvýzkum. Oslovila jsem šest respondentů ve svém okolí, kteří jsou prarodiči dětí předškolního věku. Respondenty jsem po vyplnění dotazníku požádala o krátkou zpětnou vazbu, která mi měla objasnit jasnost a srozumitelnost otázek použitých v dotazníku. Po vyhodnocení připomínek respondentů jsem dotazník opravila. Změna se vztahovala na otázky, které byly příliš obecné. Proto jsem zařadila větší škálu hodnocení. Výsledky zkušebního dotazníku jsem nezahrnula do konečného vyhodnocení výsledků, ale sloužily pouze pro úpravu a vytvoření konečné varianty mého dotazníku.

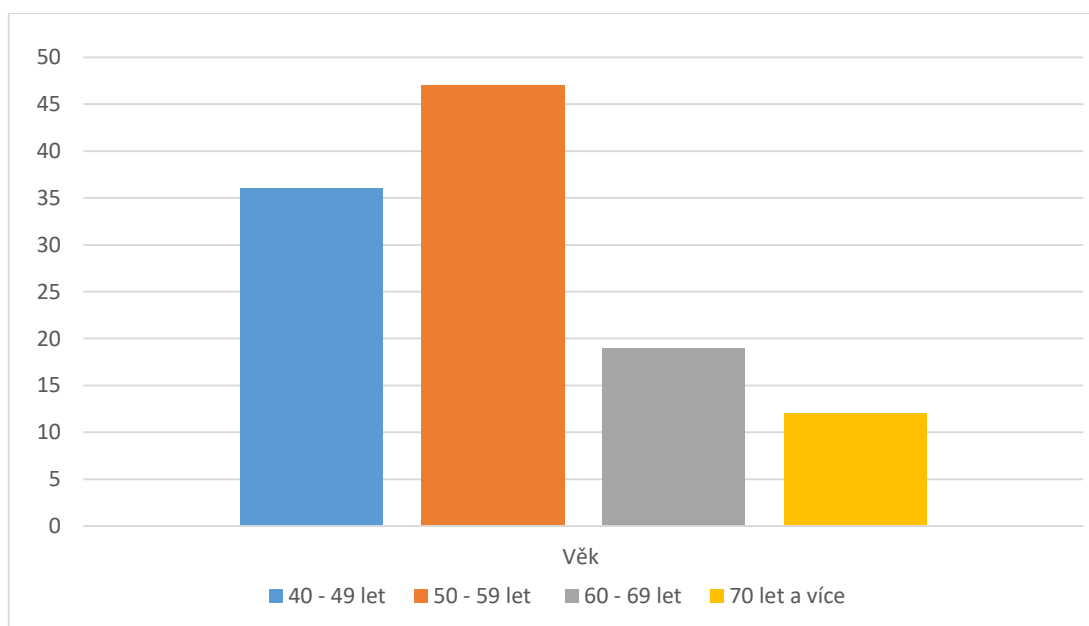
5 ZPRACOVÁNÍ A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Dotazník tvořilo celkem 17 uzavřených a škálových otázek. Jak můžeme vidět na Grafu č. 1, celkem odpovědělo 114 prarodičů, a to v počtu 83 žen a 31 mužů.

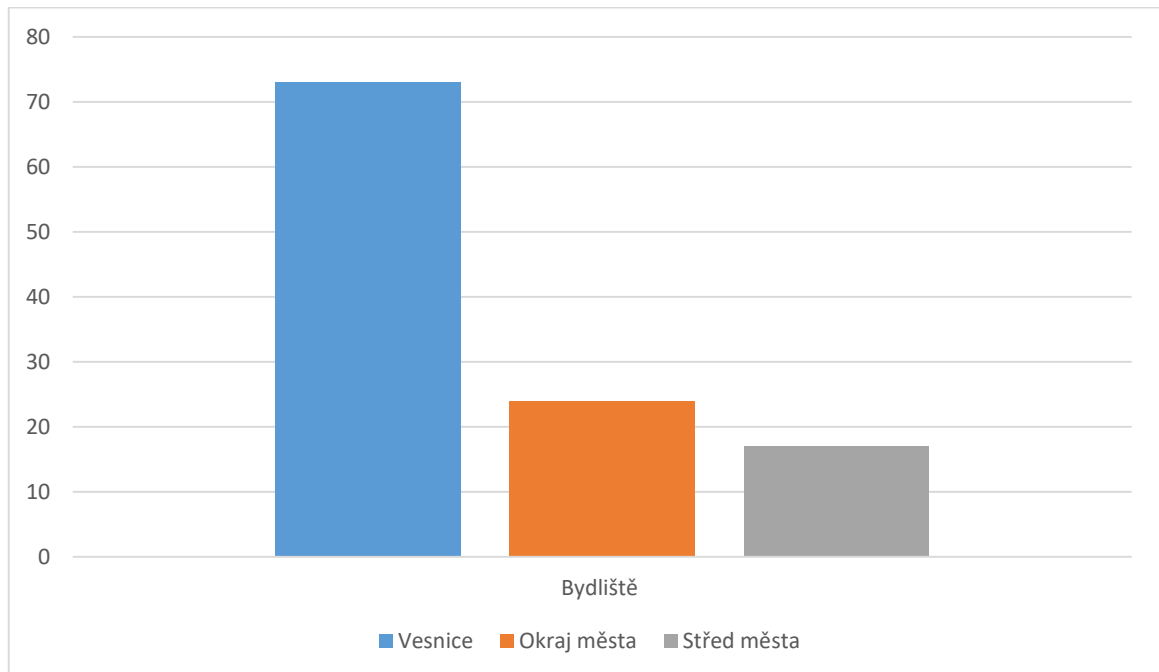
Graf č. 1 Pohlaví respondentů

Jak zobrazuje Graf č. 2, respondenti byli nejčastěji ve věku 50 – 59 let, další často zastoupenou skupinou byli prarodiče ve věku 40 – 49 let. Naopak nejméně početnou skupinou byli prarodiče ve věku 70 let a více.

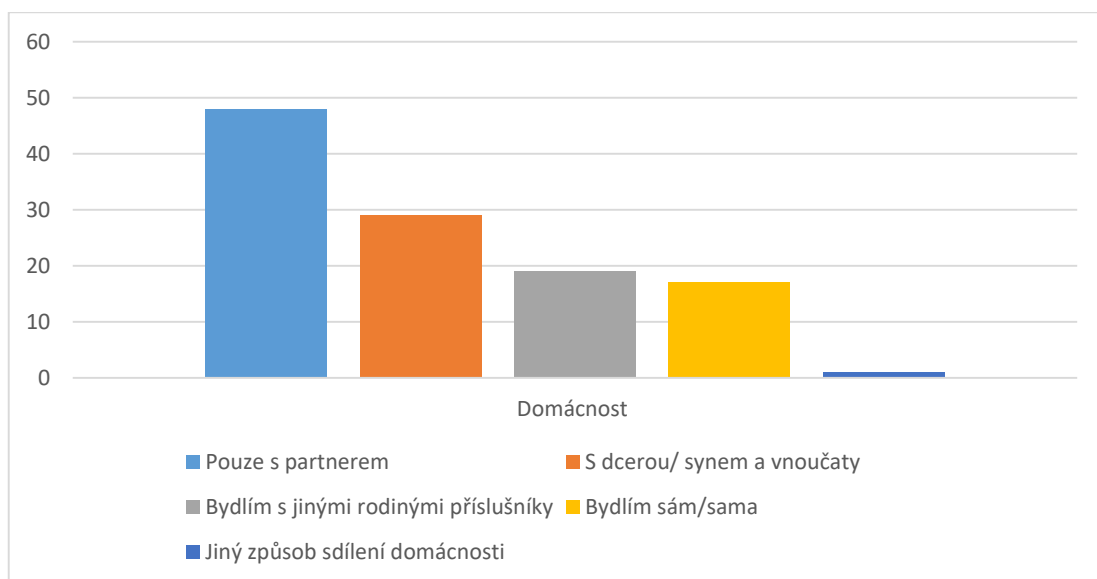
Graf č. 2 Věk respondentů

Výzkumný vzorek byl vybrán záměrně z okresu Hodonín. Na Grafu č. 3 jsou odpovědi prarodičů na otázku, kde žijí. Na vesnici žije 73 odpovídajících, 24 na okraji města a zbylých 17 ve středu města.

Graf č. 3 Bydliště respondentů

V Grafu č. 4 vidíme, s kým prarodiče sdílí svou domácnost. 48 respondentů žije pouze se svým partnerem. 29 jich žije s dcerou/synem a se svými vnoučaty. 19 jich žije s jiným rodinným příslušníkem a 17 samotných. 1 účastník zvolil odpověď jiná, ale konkrétní odpověď neuvedl.

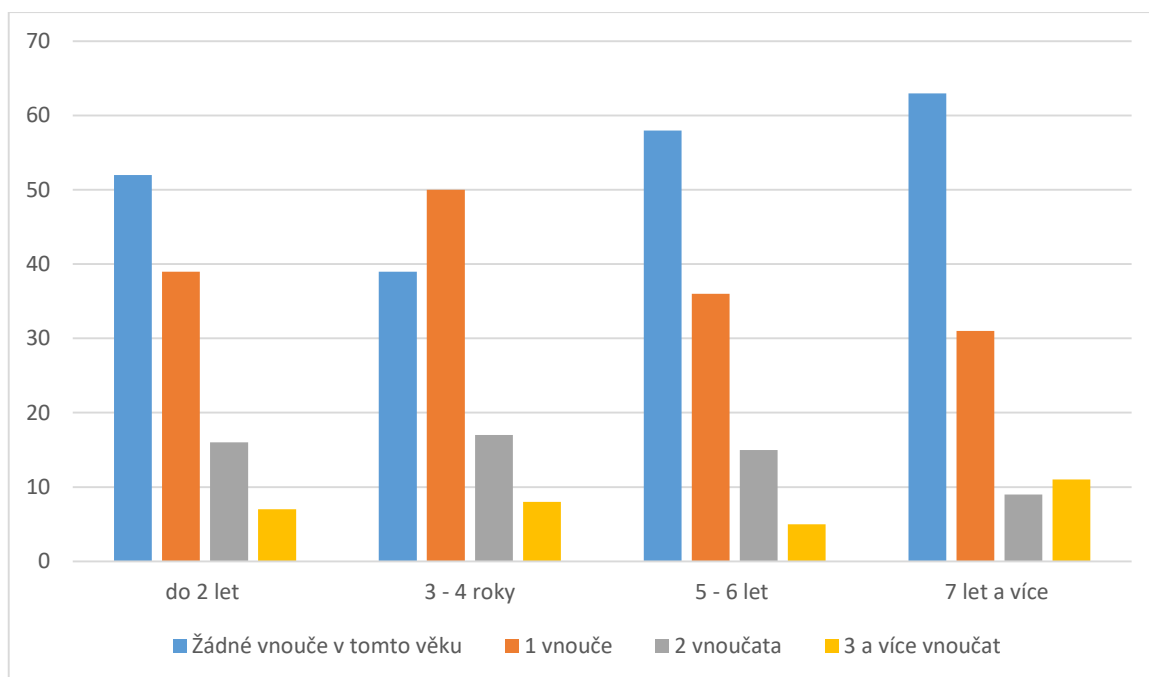
Graf č. 4 Sdílení domácnosti

Každý respondent uváděl u věku přesný počet vnoučat. Přesná data nám ukazuje Graf č. 5. V první skupině – děti ve věku do 2 let – nejvíce respondentů uvedlo, že v tomto věku žádné vnouče nemá. 39 respondentů odpovědělo, že ve věku 2 let má právě jedno vnouče. 16 prarodičů má ve věku 2 let 2 vnoučata a poslední skupinu tvořilo 7 respondentů, kteří v tomto věku mají 3 a více vnoučat.

Ve věku 3–4 let má 50 respondentů 1 vnouče. 39 respondentů nemá v tomto věku žádné vnouče. 2 vnoučata ve věku 3–4 let má 17 respondentů a 8 respondentů má 3 a více vnoučat v tomto uvedeném věku.

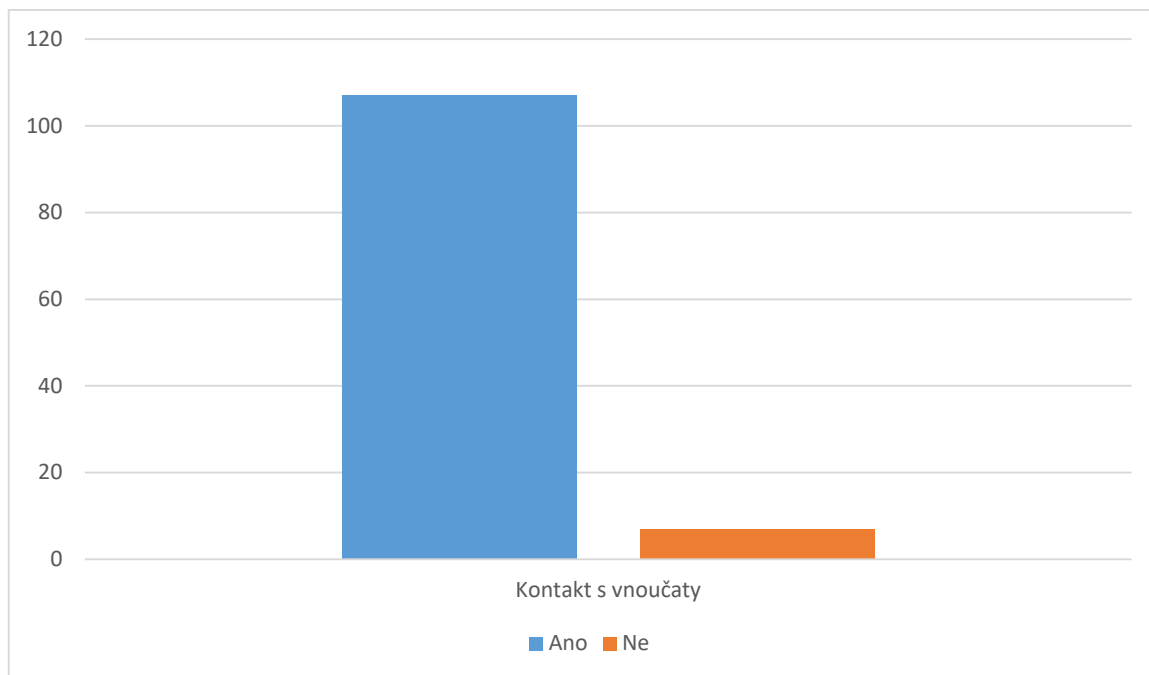
58 respondentů nemá ve věku 5 až 6 let žádné vnouče. 36 prarodičů uvedlo, že v tomto věku mají 1 vnouče. 15 odpovědí se připojuje ke 2 vnoučatům a zbylých 5 respondentů v tomto věku má 3 a více vnoučat.

Poslední uvedená věková skupina dětí byla 7 a více let. 63 respondentů v tomto věku nemá žádné vnouče. 31 má právě jedno vnouče. 9 respondentů má 2 vnoučata a 11 prarodičů má v tomto věku 3 a více vnoučat.

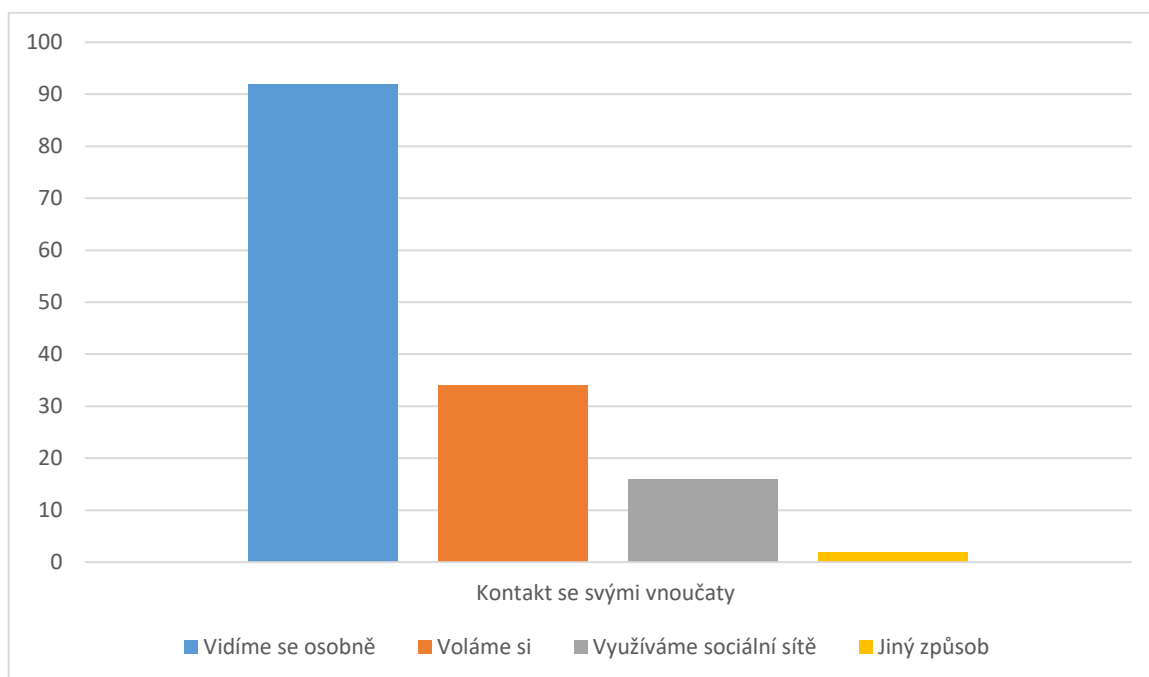
Graf č. 5 Počet vnoučat a jejich věk

Jak můžeme vidět na další straně Graf č. 6, ukazuje absolutní četnost odpovědí, zda prarodiče udržují se svými vnoučaty kontakt. 107 respondentů se přiklonilo k odpovědmi ano, 7 respondentů odpovědělo ne.

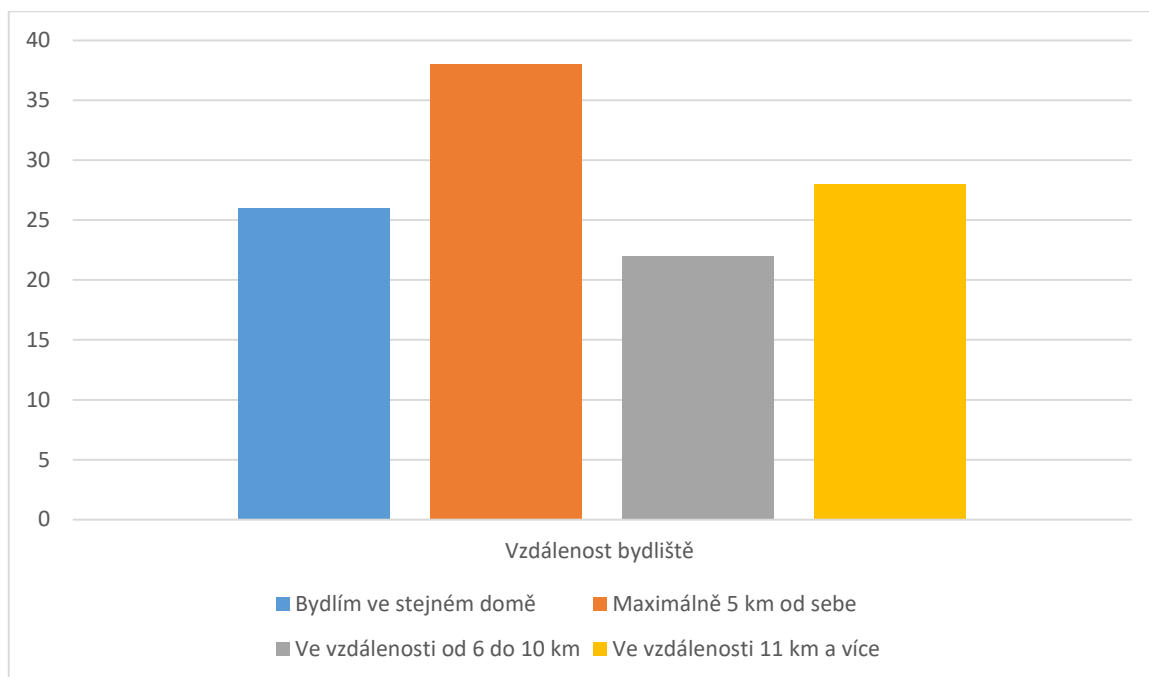
Graf č. 6 *Kontakt s vnučaty*

Na Grafu č. 7 můžeme vidět nejčastější odpovědi na další otázku v dotazníku. Oslovení prarodiče mohli zvolit více možností. Několik z nich tuto možnost využilo. Nejčastější odpověď a to u 92 oslovených respondentů zvolili právě osobní kontakt. 34 respondentů zvolilo způsob telefonické komunikace. Zbylých 16 využívá sociální sítě. 2 respondenti uvedli jinou možnost, kterou však detailněji nerozepsali.

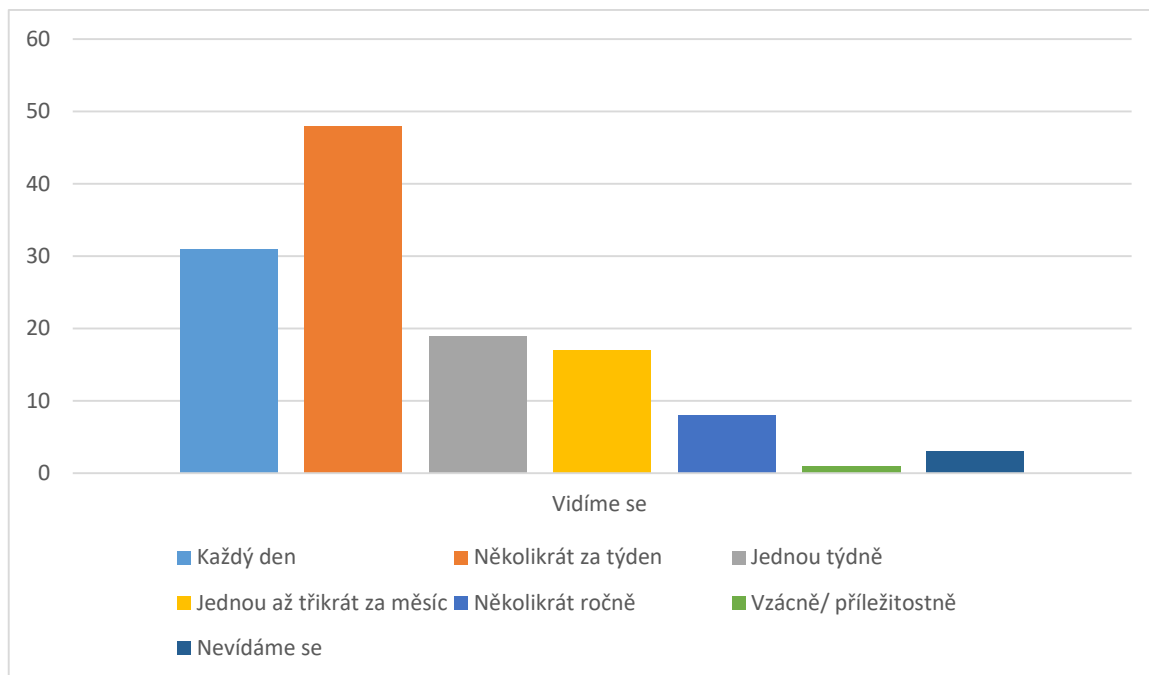
Graf č. 7 *Způsob kontaktu s vnučaty v předškolním věku*

V otázce číslo 8 prarodiče odpovídali na otázku, v jaké vzdálenosti bydlí od svých vnoučat. V nejvíce odpovědích, které můžeme vidět v Grafu č. 8, byla uvedena vzdálenost do 5 km a tuto možnost zvolilo 38 dotazovaných. Na druhé pozici s 28 odpověďmi se umístila vzdálenost 11 km a více, až na třetí pozici od 26 respondentů byla odpověď, že vnoučata v tomto věku bydlí právě ve stejném domě jako jejich prarodiče. A jako poslední možnost byla odpověď od 22 respondentů, že žijí ve vzdálenosti 6–10 km od svých vnoučat.

Graf č. 8 *Vzdálenost bydliště od vnoučat předškolního věku*

V grafu č. 9 na další straně můžeme vidět výsledek odpovědí, u kterých byla možnost vybrat několik variant současně. Nejčastější odpověď 48krát – že se s vnoučaty vidí několikrát za týden. Hned poté následovala s počtem 31 odpovědí každý den. Další odpovědi si byly velmi blízké. 19 prarodičů vidí svá vnoučata jednou až třikrát za měsíc. 17 prarodičů vidí svá vnoučata jen několikrát ročně. 3 prarodiče neudržují osobní kontakt se svými vnoučaty a 1 respondent uvedl, že se navštěvují jen velmi vzácně/ příležitostně.

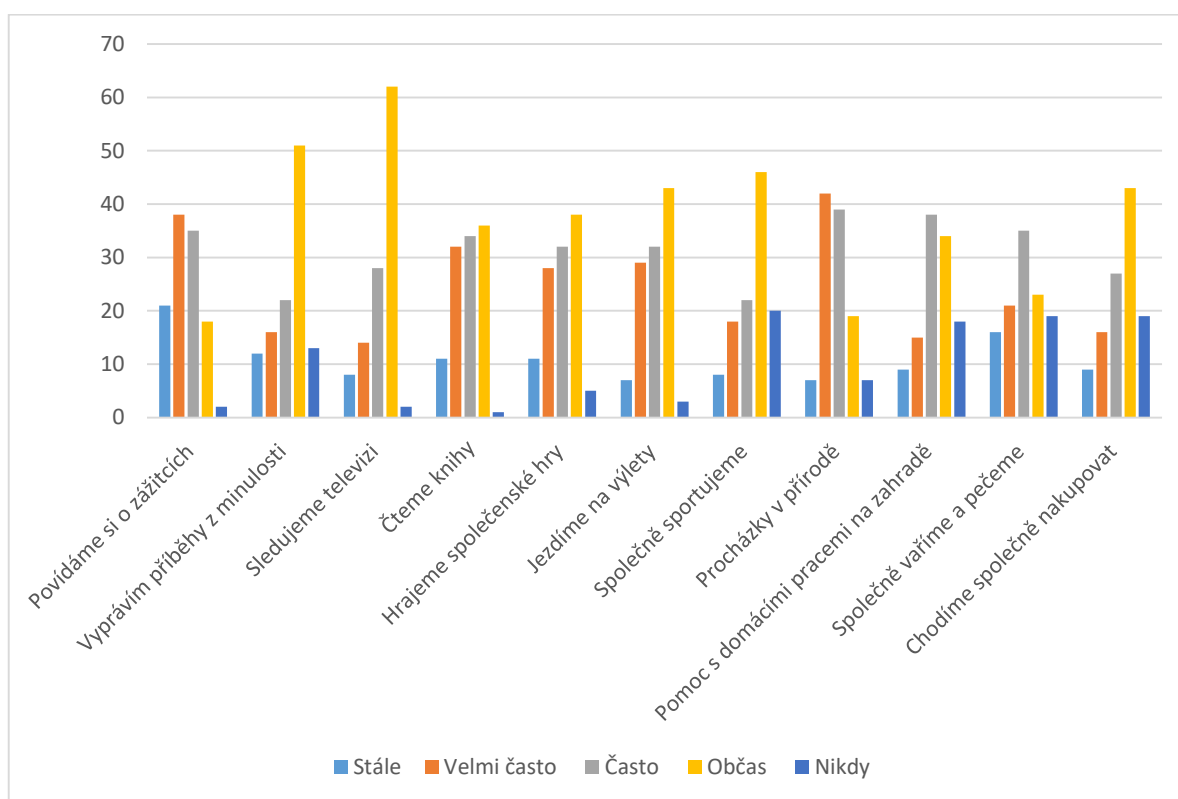
Graf č. 9 Četnost osobního kontaktu s vnučaty předškolního věku

K přesnému vyhodnocení otázky č. 10 jsem použila pro lepší přehlednost Tabulku č. 1 s názvem Počty konkrétních odpovědí na otázku č. 10, kde uvádím absolutní četnost odpovědí respondentů na dané podotázky. Následně jsem z tabulky také sestavila Graf č. 10, který najdeme na další straně. Nejčastější odpovědi se však velmi lišily. Velmi často si s dětmi o zážitcích povídá 38 respondentů, ale příběhy z minulosti vypráví jen občas 51 z nich. 62 prarodičů se svými vnučaty sleduje televizi jen občas a stejná odpověď byla i u čtení knih. 32 prarodičů hraje často se svými vnučaty společenské hry. Volené aktivity, které se svými vnučaty prarodiče nejčastěji vyhledávají, jsou podle mého názoru dle toho, jaké možnosti prarodiče ve svém okolí mají.

	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Povídáme si o zážitcích	21	38	35	18	2
Vyprávím příběhy z minulosti	12	16	22	51	13
Sledujeme televizi	8	14	28	62	2
Čteme knihy	11	32	34	36	1
Hrajeme společenské hry	11	28	32	38	5

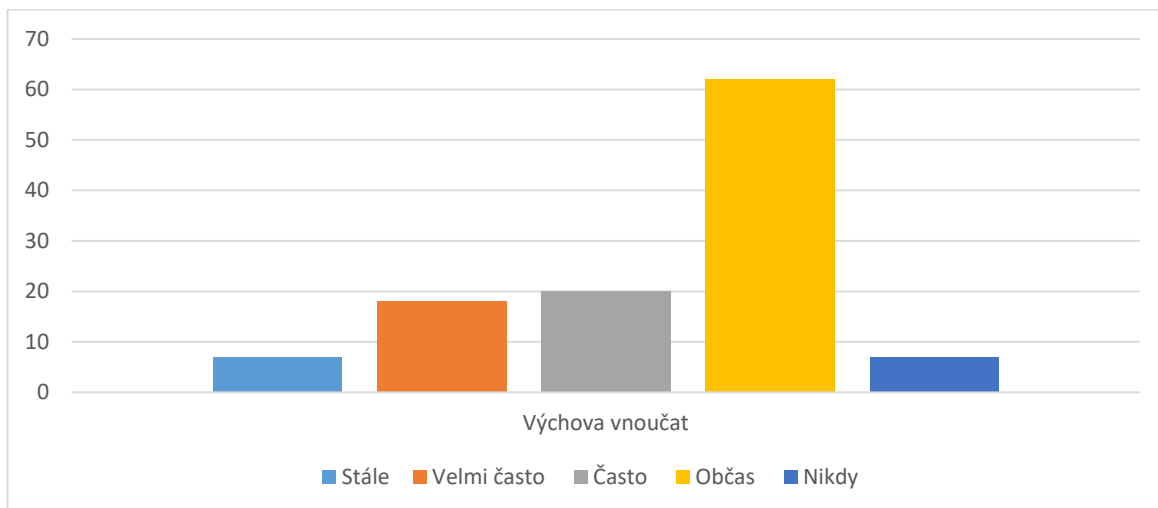
Jezdíme na výlety	7	29	32	43	3
Společně sportujeme	8	18	22	46	20
Procházky v přírodě	7	42	39	19	7
Pomoc s domácími pracemi na zahradě	9	15	38	34	18
Společně vaříme a pečeme	16	21	35	23	19
Chodíme společně nakupovat	9	16	27	43	19

Tabulka č. 1 Počty konkrétních odpovědí na otázku č. 10

Graf č. 10 Vykonávané aktivity s vnučaty předškolního věku

Z grafu č. 11 je patrné, že 62 prarodičů se snaží občas podílet na výchově vnučat předškolního věku. Často se na samotné výchově podílí 20 respondentů. 18 prarodičů se podílí na výchově velmi často. Pozice stále a nikdy měla stejný počet odpovědí a to 7.

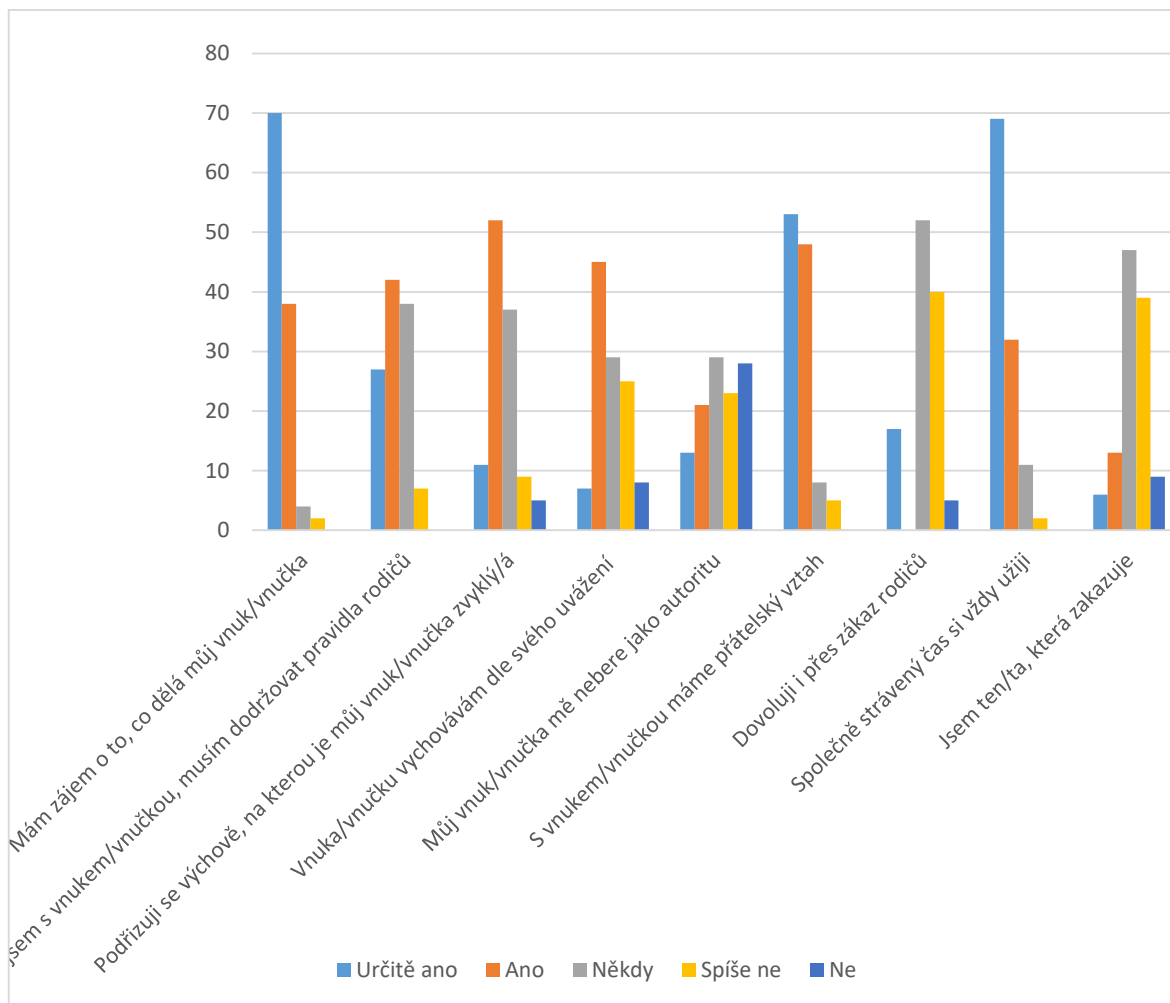

Graf č. 11 Zapojení prarodičů do výchovy vnučat předškolního věku

K vyhodnocení otázky č. 12 z dotazníku jsem použila Tabulku č. 2 s názvem Zaznamenané počty konkrétních odpovědí na otázku č. 12. Pro přenesení absolutní četnosti odpovědí jsem k této tabulce připojila i Graf č. 12.

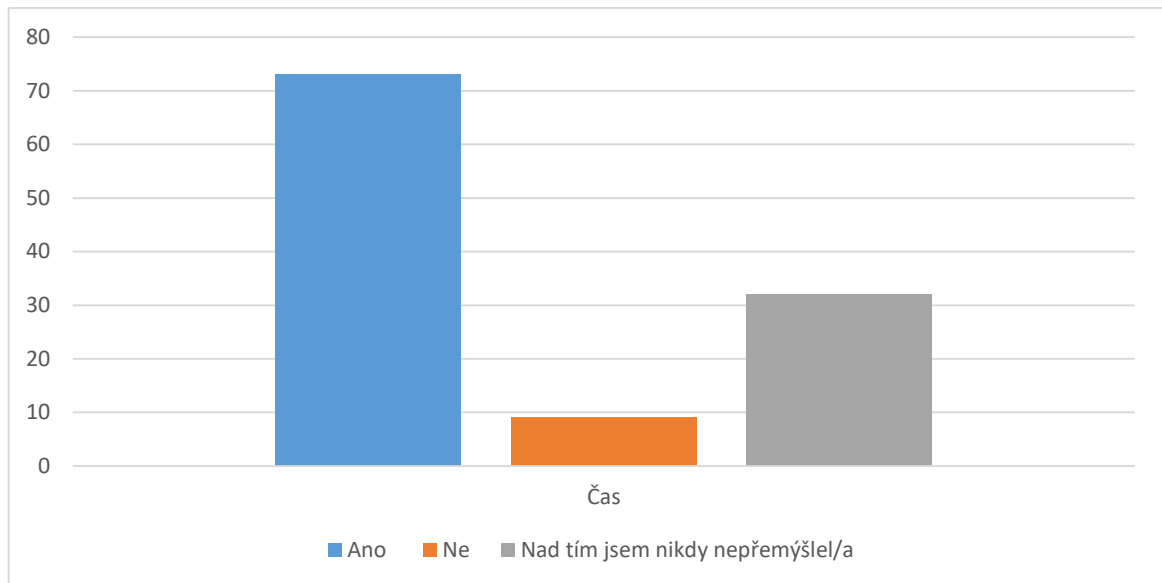
	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Mám zájem o to, co dělá můj vnuk/vnučka	70	38	4	2	0
Když jsem s vnukem/vnučkou, musím dodržovat pravidla rodičů	27	42	38	7	0
Podřizuji se výchově, na kterou je můj vnuk/vnučka zvyklý/á	11	52	37	9	5
Vnuka/vnučku vychovávám dle svého uvážení	7	45	29	25	8
Můj vnuk/vnučka mě nebere jako autoritu	13	21	29	23	28
S vnukem/vnučkou máme přátelský vztah	53	48	8	5	0
Dovoluji i přes zákaz rodičů	17	0	52	40	5
Společně strávený čas si vždy užiji	69	32	11	2	0
Jsem ten/ta, která zakazuje	6	13	47	39	9

Graf č. 12 Počty konkrétních odpovědí na otázku č. 12

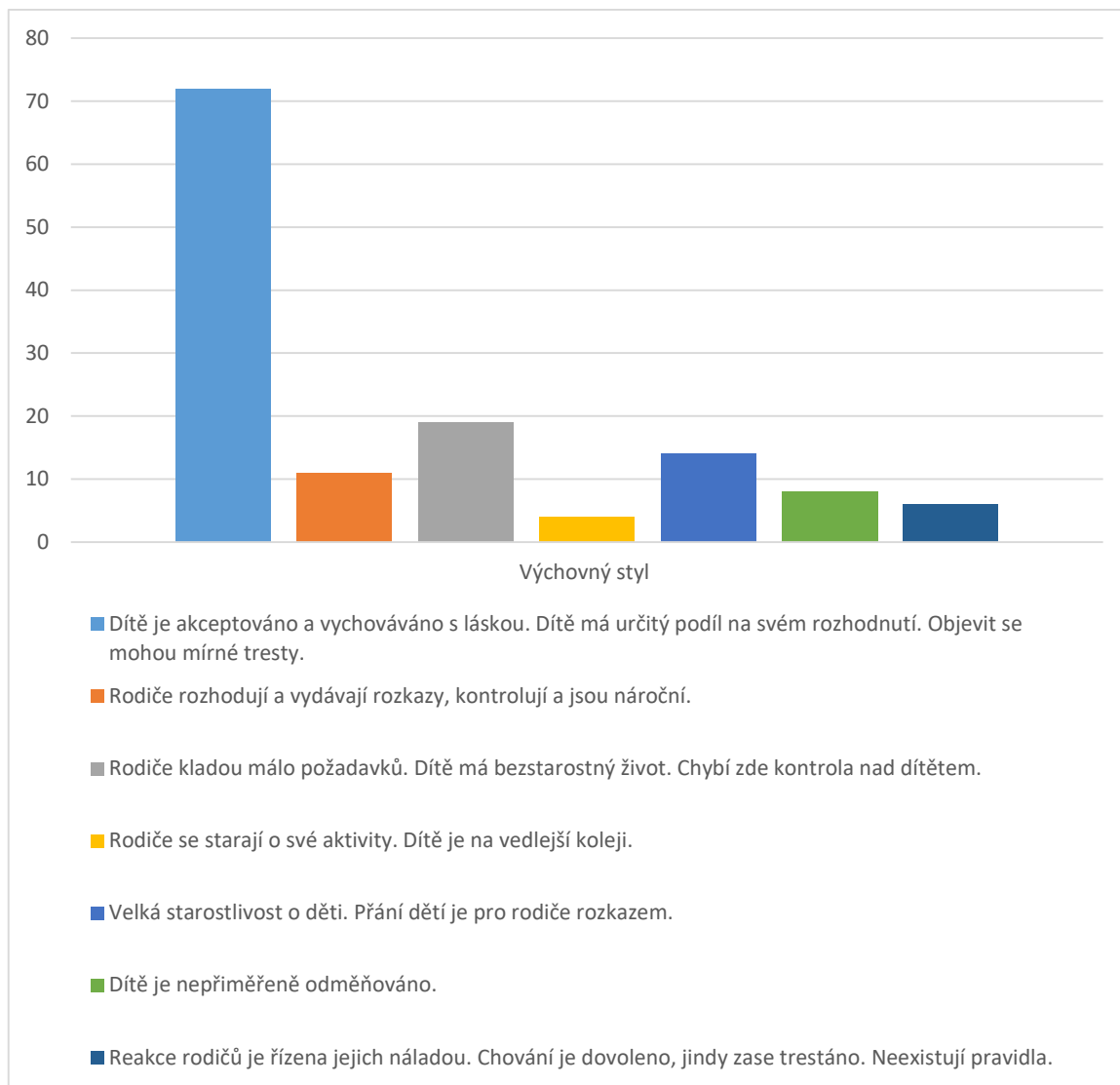
Graf č. 12 Sebehodnocení prarodičů

V Grafu č. 13 na další straně, vidíme absolutní četnost odpovědí další otázky. 73 respondentů odpovědělo, že rodiče na jejich vnoučata mají čas a věnují se jim. 32 respondentů nad takovou otázkou nikdy nepřemýšlelo. Zbylých 9 respondentů si myslí, že čas věnovaný vnoučatům je nedostatečný.

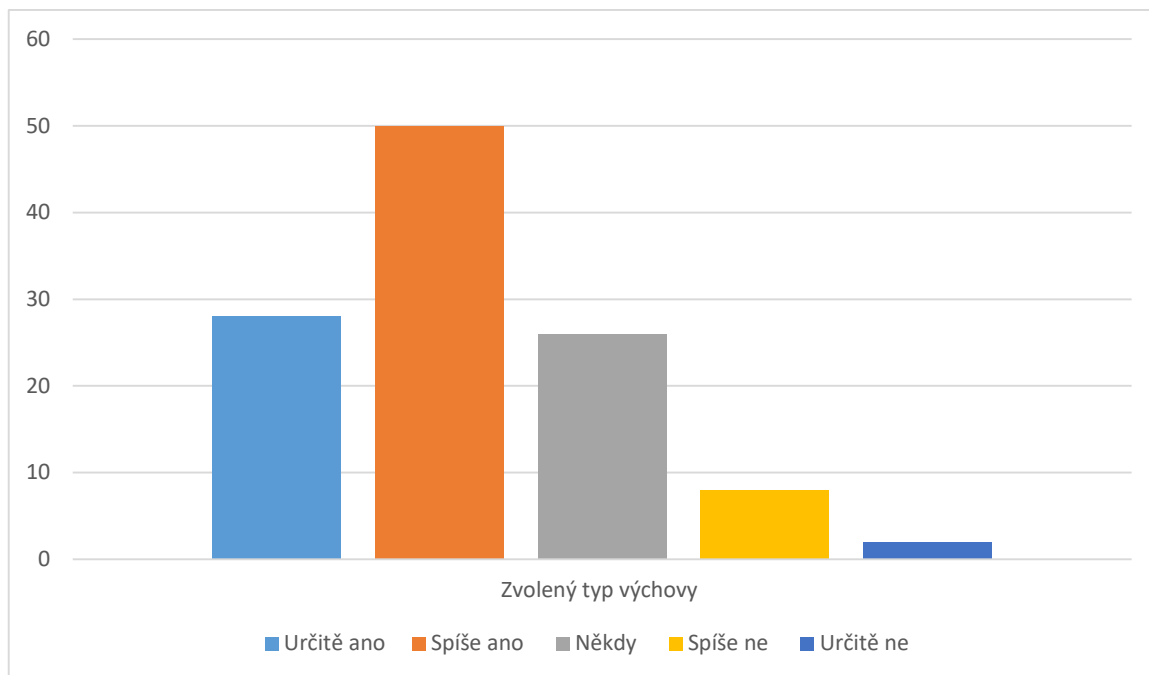
Graf č. 13 Čas, který mají rodiče na své děti

Jak můžeme vidět na Grafu č. 14, převládá akceptace dítěte a výchova s láskou s počtem odpovědí 72. Další odpovědi jsou si svou hodnotou velmi blízké. U této otázky byla opět možnost zaškrtnout více možných odpovědí. Na druhém místě se umístila výchova, kdy rodiče kladou málo požadavků na své dítě. Tuto možnost odpovědi zvolilo 19 respondentů. Velká starostlivost o děti převládá jako odpověď u 14 respondentů. Mnoho rozkazů, kontroly a náročnosti zvolilo 11 respondentů. 4 respondenti uvedli, že rodiče kladou své aktivity na první místo před dítě, a také 6 odpovědí se sešlo u výchovy, která je ovlivněna a řízena náladou samotných rodičů.

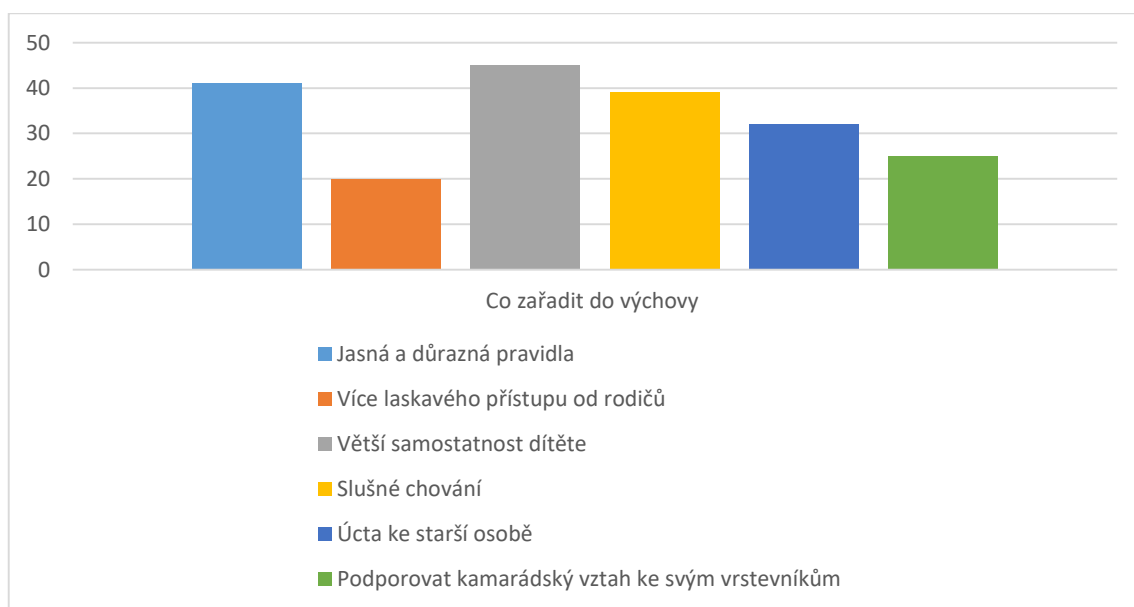
Graf č. 14 *Výchovný styl rodičů dětí předškolního věku*

Většina prarodičů a to konkrétně 50 spíše souhlasí se zvoleným typem výchovy. Naprostý souhlas vyjádřilo 28 dotazovaných. Někdy nebo v některých věcech s rodiči souhlasí 26 respondentů. Zbýlých 8 spíše nesouhlasí a 2 nesouhlasí vůbec. Tyto absolutní četnosti odpovědí jsou zaznamenány v Grafu č. 15.

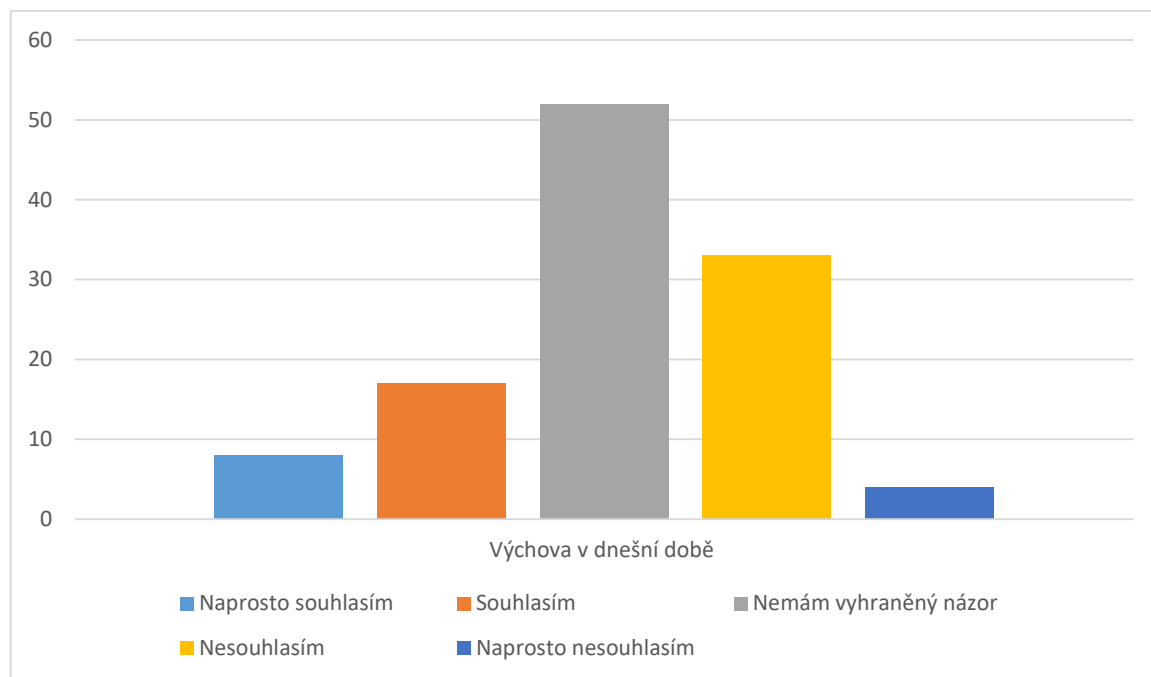
Graf č. 15 *Souhlas prarodičů se zvoleným typem výchovného stylu rodiči*

Další otázka v dotazníkovém šetření měla na výběr z několika možností. Nejvíce se však respondenti, konkrétně 45, shodli na tom, že ve výchově by rodiče měli dítě vést k větší samostatnosti. Jak vidíme na Grafu č. 16, další shoda, a to s počtem 41 odpovědí, byla u jasných a důrazných pravidel pro děti. Velká shoda také nastala u odpovědi požadavku slušného chování, kdy se shodlo 39 respondentů. Úctu ke starší osobě by uvítalo 32 respondentů. 25 prarodičů by podpořilo právě kamarádský vztah ke svým vrstevníkům a 20 prarodičů by doporučilo více laskavého přístupu od samotných rodičů.

Graf č. 16 *Co zařadit do výchovy dětí předškolního věku*

Na výchovu dnešní doby nemá vyhraněný názor 52 respondentů, jak můžeme vidět v Grafu č. 17. S tímto stylem výchovy nesouhlasí 32 respondentů. Se souhlasem s výchovou jsem se shledala u 17 respondentů. Naprostý souhlas vyjádřilo 8 respondentů a zbylí 4 respondenti s výchovou dnešní doby naprosto nesouhlasí.

Grad č. 17 *Souhlas s výchovou v dnešní moderní době*

6 ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Hlavní výzkumnou otázkou mé bakalářské práce bylo zjistit, jaký názor mají prarodiče na výchovu dětí předškolního věku jejich rodiči. Svůj výzkum jsem provedla u 114 respondentů ve věku od 40 let. Z celkového počtu oslovených respondentů se dotazníkového šetření zúčastnilo 72,8 % žen a 27,2 % mužů.

Jako první se zaměříme na otázku, ve které jsem se dotazovala, jaké výchovné styly převažují u rodičů dětí předškolního věku. Respondenti měli na výběr ze sedmi možností. Z mého výzkumu vyplynulo, že nejvíce u rodičů dětí předškolního věku převládá tzv. demokratický výchovný styl. Tento styl se vyznačuje především akceptováním dítěte, to je zároveň vychováváno s láskou. Dítě má podíl na svém rozhodnutí, ale mohou se zde objevit i mírné tresty. Dalším zastoupením ve výzkumu, i když s velkým rozdílem odpovědí, má styl, který je uváděn pod názvem liberální výchova. Zde se uplatňují prvky benevolentní rozhodnosti rodičů, ti kladou na dítě málo požadavků. Samotné dítě má potom bezstarostný života a chybí zde kontrola dítěte. Méně častější odpovědi se vyskytly u autoritářské a nadměrně ochranné výchovy. Ačkoliv jsou tyto výchovné styly velmi protichůdné a rozcházejí se ve svých výkladech, jejich výsledky byly velmi podobné. Autoritářská výchova se vyznačuje rozhodováním pouze rodičů a jasnými příkazy, které děti dostávají. Rodiče jsou často velmi nároční a kontrolují děti ve všech směrech. Neshledáme se zde s oboustrannou komunikací mezi rodičem a dítětem. Avšak na druhé straně máme výchovu nadměrně ochrannou, která má ve svém popisu až nepřiměřenou ochranu dítěte. Zde rodiče poslouchají příkazy dětí a vše jim splní. Nejméně zastoupené styly výchovy v mém výzkumu bylo nadměrné odměňování dětí a disharmonická výchova, která spočívá v tom, že rodiče vychovávají děti podle své aktuální nálady. Děti nemají jasně daná pravidla a za stejné chování můžou být v jednu chvíli trestány a v druhou zase odměněny.

Ačkoli prarodiče vybrali určité výchovné styly, kterými jsou jejich vnoučata vychovávána jejich rodiči, nemusí to znamenat, že se s tímto stylem naprosto ztotožňují, nebo naopak s tímto stylem vůbec nesouhlasí. Odpovědi se spíše držely prostředních pozic hodnotící škály. Ani sami prarodiče by nevolili pouze jeden výchovný styl, ale z každého by použili to, co je dle jejich vědomí nejlepší. Proto by do výchovy svých vnoučat požadovali od rodičů ještě vedení k větší samostatnosti, jasná a důrazná pravidla, slušné chování a v neposlední řadě úctu ke starší osobě.

Tímto navazujeme na druhou výzkumnou otázku, ve které jsem se zabývala tím, jak se zapojují prarodiče do výchovy dětí předškolního věku. Samotní prarodiče se do výchovy snaží zapojovat, ale nijak výrazně se nesnaží ovlivňovat výchovu, která je nastavena rodiči dětí. Ve výzkumu se ukázalo, že prarodiče mají o zájem o to, jak tráví jejich vnoučata svůj volný čas. Když tráví svůj volný čas společně s nimi, snaží se dodržovat pravidla výchovy, která jsou nastavena rodiči. Avšak ne vždy jsou tato pravidla striktně dodržována. V některých situacích je výchovný apel na uvážení samotného prarodiče. Děti své prarodiče mnohdy neberou jako autoritu, ale mají se svými prarodiči spíše kamarádský vztah, který přispívá ke zpestření života obou stran. Pravidla rodičů jsou někdy porušena s úmyslem užít si naplno společně strávený čas. Pokud se podíváme na zákazy od prarodičů směrem k dětem, 41 % dotazovaných odpovědělo, že někdy zakazuje.

V rámci dotazníkového šetření jsem se ptala na trávení volného času prarodičů s jejich vnoučaty v předškolním věku. Na četnosti aktivit se odráží i vzdálenost, v jaké bydlí prarodiče od svých vnoučat. Pravidelný kontakt se snaží udržovat většina, ať už je vzdálenost bydliště jakákoliv. Díky moderním technologiím a sociálním sítím si také mohou povídat a zároveň se vidět. Pokud ale tráví čas v osobním kontaktu, snaží se vykonávat aktivity, které jim prostředí, ve kterém se nachází, dovolí. Proto máme výčet nejrůznějších aktivit, používaných prarodiči a víme, co nejčastěji dělají se svými vnoučaty. Velmi často si povídají o svých zážitcích, ať už se jedná o zážitky dítěte nebo vyprávění prarodičů a jejich příběhů z minulosti. Sledování televize zařazují prarodiče do trávení společného volného času jen velmi zřídka. Prarodiče jsou pro svá vnoučata velmi přínosní také v rozvoji dětské řeči hlavně tehdy, když jim předčítají různé knihy. Učí je také dodržovat pravidla při hraní společenských her. Občas se vydají na výlet, společně sportují nebo se projdou v přírodě. Učí děti také různým domácím pracím, ať už se jedná o vaření nebo pečení. Prarodiče se svými vnoučaty můžeme také potkat na nákupech.

Z celkového výzkumu vyplynulo, že prarodiče jsou pro vnoučata přínosem v jakékoliv době. Ačkoliv už i děti v předškolním věku začínají hodně ovládat a používat mobily, tablety a ostatní moderní technologie, nemají prarodiče na zařazení moderních technologií do výchovy dětí jasně vyhraněný názor. Vzhledem k tomu, že každé dítě má jiné možnosti a potřeby, nikdy nebudou rodiče ani prarodiče při výchově používat jeden výchovný styl a nebudou vždy ve všem jednotní.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaký názor mají prarodiče dětí předškolního věku na jejich výchovu rodiči. V první kapitole mé teoretické části jsem se zaměřila především na rodinu a její funkci ve spojitosti s dítětem. Dále jsem zmínila charakteristické znaky rodiny, jelikož každá rodina je charakterově jiná, vyznává jiné hodnoty a utváří nového jedince podle svých konkrétních představ a možností. V současné době nelze rodiče rozdělit na dobré a špatné, jelikož má každý rodič jiné představy o výchově a nelze se striktně řídit danými pravidly. Při výchově je třeba dbát na konkrétní potřeby každého jedince. Obecně vzato rodič, který má zájem o své dítě a uspokojuje jeho osobní potřeby, se může považovat za dobrého rodiče. Důležitou roli v životě dítěte hraje také prarodič, který má nezastupitelné místo a může se na samotné výchově podílet. To bylo i mým cílem v samotném výzkumu, zjistit, jestli se můžou prarodiče na výchově dětí podílet. Většina prarodičů na danou otázku odpověděla, že do výchovy dětí občas zasahují svými názory, postřehy a zkušenostmi.

Další kapitola se zaměřila na výchovu dětí. V dnešní době se můžeme setkat s různými výchovnými styly. Je však na každém rodiči, který výchovný styl si vybere a bude dítě podle něj vychovávat. Důležitou složkou výchovy dětí jsou i okolní vlivy, které na ně každý den působí. Ať už se jedná o širší sociální prostředí nebo prostředí lokální, ve kterém se dítě nachází, a tím se také částečně utváří osobnost dítěte. V teoretické části své práce jsem uvedla charakteristiku několika výchovných stylů. Každý popisuje výchovu jiným způsobem, ale v určitých věcech se často shodují. Proto záleží na každém rodiči, jaký styl výchovy si vybere. Nelze se však začlenit pouze do jednoho. Je potřeba najít určitý kompromis a zvolit správnou cestu výchovy k utváření jedince. Styly výchovy, které prarodiče vybrali v dotazníku, nám jasně ukazují, že rodiče dětí předškolního věku se neřídí jedním konkrétním stylem výchovy, ale z každého stylu si vyberou to, co je dle jejich názorů, pocitů a zkušeností to nejlepší.

V praktické části mé bakalářské práce jsem zvolila kvantitativní výzkum pomocí dotazníku, který jsem díky spolupráci s mateřskými školami rozeslala prarodičům dětí předškolního věku. Tento způsob výběru respondentů jsem zvolila právě proto, že děti v mateřských školách mají ve většině případů alespoň jednoho prarodiče. Na základě získaných odpovědí jsem zjistila, že se snaží prarodiče jakýmkoliv způsobem udržovat se svými vnoučaty neustálý kontakt. Většina prarodičů se vidí se svými vnoučaty osobně, ať už je dělí jakákoliv vzdálenost mezi nimi. Když spolu tráví volný čas, vykonávají různé aktivity, které jim prostředí a situace dovolí. Prarodiče se také snaží podílet na výchově dětí předškolního věku.

Záleží však na samotných rodičích, jak moc se nechají ovlivnit těmito názory a zkušenostmi prarodičů. Oslovení prarodiče si myslí, že většina rodičů vychovává své dítě podle demokratického stylu výchovy. Dítě je tak akceptováno a vychováno s láskou. Má možnost se podílet na svém rozhodování a v samotné výchově se mohou objevit i mírné tresty. Prarodiče s tímto zvoleným výchovným stylem povětšinou souhlasí. Konkrétní doporučení, co by však do výchovy rodiče měli zařadit je větší samostatnost dětí, jasná a důrazná pravidla, úcta ke starším osobám a slušné chování. Na výchovu v současné době prarodiče nemají zvlášť vyhraněný názor.

Prarodiče jsou si vědomi toho, že celkovou výchovu předškolních dětí ovlivnit nedovedou, pokud není dítě výhradně v jejich péči, ale mohou se na ni určitým způsobem podílet. Závěrem se nesmí opomenout, že prarodiče by měli mít u vnoučat své nezastupitelné místo, které bude naplňovat jejich společný život.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Aldort, N. (2010). *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Práh.
- Allen, K. E. (2008). *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál.
- Biegel, D. E. (2005). Grandparents Raising Their Grandchildren: A Review of the Literature and Suggestions for Practice. *The Gerontologist*, 45(2), 262-269.
- Cenková, T. (2011). *Psychologem svým dětem*. Praha: Grada.
- Čáp, J., & Mareš, J. (2007). *Psychologie pro učitele*. 2 vydání. Praha: Portál.
- Dinkmeyer, D., & McKay, G. D. (2008). *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Praha: Portál.
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Gillernová, I., Kebza, V., Rymeš, M., et al. (2011). *Psychologické aspekty změn v české společnosti: na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada.
- Hasmanová Marhánková, J., & Štípková, M. (2018). *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Helus, Z. (2007). *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada.
- Helus, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál.
- Henzler, H., & Späth, L. (2013). *Soužití generací: proč nejsou starší lidé problémem, ale řešením*. Praha: Wolters Kluwer.
- Jedlička, R. (2017). *Psychický vývoj dítěte a výchova: Jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada.
- Kraus, B. (2008). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Laca, S. (2013). *Výchova – rodina – hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií.
- Laban, E. (2012). *Příručka pro babičku a dědečka: hry, aktivity, říkanky a tipy na zábavné trávení času s vnoučaty*. Brno: Computer press.
- Majerčíková, J. (2012). *Rodina s předškolákem: Výskum rodín s deťmi predškolského veku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

Marksová – Tominová, M. (2009). *Rodina a práce – jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Portál.

Matějček, Z. (2013). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. 3. vydání. Praha: Grada.

Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál.

Montessori, M. (2018). *Absorbující mysl: Výchova a vývoj dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál.

Možný, I. (2008). *Rodina a společnost*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Novák, T. (2013). *Jak vychovat sebevědomé dítě*. Praha: Grada.

Parsons, R. (2015). *Jak žít a přežít manželství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Prekop, J., & Schweizer, Ch. (2014). *Malý tyran: výchova a respektování dítěte*. Praha: Portál.

Prekop, J., & Schweizer, Ch. (2015). *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Praha: Portál.

Procházka, M. (2012). *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Praha: Grada.

Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník: sedmé, aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Portál.

Rogge, J. U. (2007). *Výchova dětí krok za krokem*. Praha: Portál.

Sobotková, I. (2007). *Psychologie rodiny*, 2. přepracované vydání. Praha: Portál.

Strašíková, B. (2004). *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum.

Šulová, L. (2010). *Ranný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.

Tsabaryová, S. (2018). *Otevřená rodina: cesty, během níž vyrostou děti i rodiče*. Brno: BizBooks

Vágnerová, M. (2005). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Počty konkrétních odpovědí na otázku č. 10.....	37
Tabulka 2 Počty konkrétních odpovědí na otázku č. 12.....	39

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Pohlaví respondentů.....	31
Graf č. 2 Věk respondentů.....	31
Graf č. 3 Bydliště respondentů.....	32
Graf č. 4 Sdílení domácnosti.....	33
Graf č. 5 Počet vnoučat a jejich věk.....	33
Graf č. 6 Kontakt se svými vnoučaty v předškolním věku.....	34
Graf č. 7 Způsob kontaktu se svými vnoučaty.....	35
Graf č. 8 Vzdálenost bydliště od vnoučat předškolního věku.....	35
Graf č. 9 Četnost osobního kontaktu s vnoučaty předškolního věku.....	36
Graf č. 10 Vykonávané aktivity s vnoučaty předškolního věku.....	37
Graf č. 11 Zapojení prarodičů do výchovy vnoučat předškolního věku.....	38
Graf č. 12 Sebehodnocení prarodičů.....	39
Graf č. 13 Čas, který mají rodiče na své děti.....	40
Graf č. 14 Výchovný styl rodičů dětí předškolního věku.....	41
Graf č. 15 Souhlas prarodičů se zvoleným typem výchovného stylu rodiči.....	42
Graf č. 16 Co zařadit do výchovy dětí předškolního věku.....	42
Graf č. 17 Souhlas s výchovou v dnešní moderní době.....	43

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Názory prarodičů na výchovu dětí předškolního věku

Dobrý den,

jmenuji se Kristýna Sadílková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění mého dotazníku, který je určen pro prarodiče dětí předškolního věku. Získané údaje z dotazníku použiji ve své bakalářské práci, kde v praktické části chci zjistit, jaký názor mají prarodiče na výchovu dětí předškolního věku rodiči. Dotazník je anonymní.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

1. Jsem:

- Žena
- Muž

2. Jaký je Váš věk?

- 40 – 49 let
- 50 – 59 let
- 60 – 69 let
- 70 let a více

3. Kde bydlíte?

- Na vesnici
- Na okraji města
- Ve středu města

4. S kým sdílíte domácnost?

- Pouze s partnerem
- S dcerou/synem a vnoučaty
- Bydlím sám/ sama
- Bydlím s jinými rodinnými příslušníky
- Jiný způsob sdílení domácnosti

5. Doplňte, kolik vnoučat máte v určitém věku: (Vyberte jednu odpověď v každém řádku)

	Žádné vnouče v tomto věku	1 vnouče	2 vnoučata	3 a více vnoučat
Do 2 let				
3 – 4 roky				
5 – 6 let				
7 let a více				

6. Udržujete se svými vnoučaty kontakt?

- Ano
- Ne

7. Jakým způsobem udržujete kontakt se svými vnoučaty předškolního věku? (Vyberte jednu nebo více odpovědí)

- Vidíme se osobně
- Voláme si
- Využíváme sociálních sítí
- Jiný způsob

8. V jaké vzdálenosti bydlíte od svých vnoučat v předškolním věku?

- Bydlím ve stejném domě
- Maximálně 5 km od sebe
- Ve vzdálenosti 6 – 10 km
- Ve vzdálenosti 11 km a více

9. Jak často se vídáte se svými vnoučaty předškolního věku za normální situace? (Vyberte jednu nebo více odpovědí)

- Každý den
- Několikrát za týden

- Jednou týdně
- Jednou až třikrát za měsíc
- Několikrát ročně
- Vzácně/ příležitostně
- Nevídáme se

10. Když jste se svými vnoučaty (pouze předškolní věk dítěte), kterou z aktivit a v jaké míře vykonáváte?

Povídáme si o zážitcích	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Vyprávím příběhy z minulosti	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Sledujeme televizi	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Čteme knihy	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Hrajeme společenské hry	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Jezdíme na výlety	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Společně sportujeme	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Procházky v přírodě	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Pomoc s domácími pracemi na zahradě	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Společně vaříme a pečeme	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Chodíme společně nakupovat	Stále	Velmi často	Často	Občas	Nikdy

11. Podílíte se na výchově svých vnoučat v předškolním věku?

- Stále
- Velmi často
- Často
- Občas
- Nikdy

12. Vyznačte, která odpověď Vás nejvíce vystihuje?

Mám zájem o to, co dělá můj vnuk/vnučka	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Když jsem s vnukem/vnučkou, musím dodržovat pravidla rodičů	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Podřizuji se výchově, na kterou je můj vnuk/vnučka zvyklý/á	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Vnuka/vnučku vychovávám dle svého uvážení	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Můj vnuk/vnučka mě nebere jako autoritu	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
S vnukem/vnučkou máme přátelský vztah	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Dovoluji i přes zákaz rodičů	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Společně strávený čas si vždy užijí	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy
Jsem ten/ta, která zakazuje	Vždy	Velmi často	Často	Zřídka	Nikdy

13. Myslím si, že rodiče na mého/moji vnuka/vnučku mají dostatek času?

- Ano
- Ne
- Nad tímto jsem nikdy nepřemýšlel/a

14. Jaký styl výchovy pozorujete u rodičů dětí předškolního věku? (Vyberte jednu nebo více odpovědí)

- Dítě je akceptováno a vychováno s láskou. Dítě má určitý podíl na svém rozhodnutí. Objevit se mohou mírné tresty.
- Rodiče rozhodují a vydávají rozkazy, kontrolují a jsou nároční.
- Rodiče kladou málo požadavků. Dítě má bezstarostný život. Chybí zde kontrola nad dítětem.
- Rodiče se starají o své aktivity. Dítě je na vedlejší koleji.
- Velká starostlivost o děti. Přání dětí je pro rodiče rozkazem.
- Dítě je nepřiměřeně odměňováno.

- Reakce rodičů je řízena jejich náladou. Chování je dovoleno, jindy zase trestáno. Neexistují pravidla.
- Jiná...

15. Souhlasíte se zvoleným typem výchovného stylu rodičů vašich vnoučat?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Někdy
- Spíše ne
- Určitě ne

16. Co konkrétně byste doporučili zařadit do výchovy dětí předškolního věku jejich rodiči? (Vyberte jednu nebo více odpovědí)

- Jasná a důrazná pravidla
- Více laskavého přístupu od rodičů
- Větší samostatnost dítěte
- Slušné chování
- Úcta ke starší osobě
- Podporovat kamarádský vztah ke svým vrstevníkům
- Jiná...

17. Souhlasíte s výchovou dnešní doby 21. století? (moderní technologie, telefony, tablety, volný vztah mezi rodiči)

- Naprosto souhlasím
- Souhlasím
- Nemám vyhraněný názor
- Nesouhlasím
- Naprosto nesouhlasím